

DEBRECENI EGYETEM
BÖLCÉSZEZETTUDOMÁNYI KAR
NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK

Kisújszállás határneveinek nyelvi elemzése

Készítette:

Zaharán-Lapikás Réka

V. magyar-néprajz

Témavezető:

Dr. Rác Anita

egyetemi adjunktus

Debrecen

2010.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés

1. A szakdolgozat elkészítésének körülményei..... 4.
2. A vizsgált település általános földrajzi jellemzői.....5.
3. A szócikkek felépítése..... 7.

II. A névanyag elemzése

1. A mocsaras rétek területtípusának elemzése..... 8.
 - 1.1. A sziget földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....9.
 - 1.2. A lapos, laposa földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 11.
 - 1.3. A halom, a hát, a laponyag és az állás földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 12.
 - 1.4. Az oldal és az eleje földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése...13.
 - 1.5. A lapály, a puszta, a fenék és a derék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 14.
 - 1.6. Földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése.....14.
2. A szántók területtípusának elemzése..... 16.
 - 2.1. A halom földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 16.
 - 2.2. A hát, a sziget és a laponyag földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....16.
 - 2.3. A kert, a telek, a föld és a part földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 17.
 - 2.4. A határ és az oldal földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése... 18.
 - 2.5. A lapos, laposa, a völgy és a fenék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése..... 19.
 - 2.6. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése..... 20.

3. A legelők területtípusának elemzése	22.
3.1. A sziget, a halom, a domb, a hát és a laponyag földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....	22.
3.2. A laposa és a fenék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzés....	24.
3.3. A derék, az oldal, a köz és a hegyes földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....	24.
3.4. Az állás és a telek földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése....	25.
3.5. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése.....	25.
4. A vízfolyások nyelvi elemzése	26.
5. A mocsarak területtípusának elemzés	28.
5.1. A föld és a lapos, laposa földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....	28.
5.2. A derék, a mocsár és a tó földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése.....	29.
5.3. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése.....	30.
6. A gát, a sárrét, a rét, az erdő, a csatorna, a gödör és a domb területtípusok elemzése	30.
III. Összegzés	33.
IV. Szótár	36.
V. Szakirodalom	66.
VI. Köszönetnyilvánítás	69.
VII. Nyilatkozat	70.
VIII. Melléklet	71.

I. Bevezetés

1. A szakdolgozat elkészítésének körülményei

A szakdolgozatom Kisújszállás város határneveinek a nyelvi feldolgozását tartalmazza. A város a Közép-Tiszavidék keleti peremén helyezkedik el, meghatározó felszíni formái alföldi jelleget mutatnak. A várost az árvízmentesítési munkálatok előtt északról, keletről és délről is mocsár vette körül. A vidék természeti adottságait tekintve Kisújszállás meghatározó felszíni formája a síkság. A határ területtípusait vizsgálva jól alkalmazkodnak a vidék adottságaihoz, mivel a legjelentősebb típusok közé tartoznak a szántók, a mocsaras rétek, a legelők, a vízfolyások és a mocsarak. Ezekre a területtípusokra nemcsak a felszíni formák utalnak, hanem ezek megnevezései is, főként a földrajzi köznevek. Jelentésüket vizsgálva magukba hordozzák a területfajta jellegzetességeit, például azt, hogy alacsonyabban vagy éppen magasabban fekvő részéről van-e szó. A helynevek feldolgozásának csoportosításánál is a területek típusait, azon belül pedig a meghatározó földrajzi közneveket vettem alapul. Sok esetben nem a földrajzi köznevek megléte, hanem éppen azok hiánya a meghatározó a terület elnevezésének szempontjából. Összesen 215 darab helynevet vizsgáltam, ezek azonban nem feleltethetők meg a területek számának. Van például olyan megnevezés, amely két különböző területet jelöl (*Nagy-halom*), de a jellemzőbb mikor egy határrésznek több elnevezése is ismeretes (*Akasztó-halom = Akasztó-domb*). A helynevek kutatásának kiindulópontja egy 1968-as szakdolgozat volt, mely összegyűjtötte Kisújszállás földrajzi neveit, az utcák megnevezéseivel együtt. Elemzésének módszere a hely lokalizációja, valamint esetenként a névadás motivációja volt (ZSOLDOS 1968). Erre építve a Jász-Nagykun-Szolnok megyei levéltárban kataszteri térképek vizsgálatával és dokumentálásával folytattam a gyűjtést. Ezután átnéztem a különböző helyneves gyűjteményeket, mint például HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF *Magyar településtár* című összefoglaló munkáját, FÖLDI ERVIN által szerkesztett *Magyarország földrajzinévtárának* II. kötetét, Szolnok megyét, *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából I. Jászkunság* címmel BOGNÁR ANDRÁS szerkesztésében megjelent gyűjteményt, mely a helynevek felsorolása mellett néhányhoz magyarázatot is fűz a névadás

motivációját illetően. Felhasználtam az 1782-85 között készült első katonai felmérés, valamint az 1819-69 között keletkezett második katonai felmérés digitalizált változatainak adatait is. Nemcsak összefoglaló gyűjtemények foglalkoztak többek között Kisújszállás határneveivel, hanem kisebb terjedelmű tanulmányok, illetve cikkek is. Helynevekkel kapcsolatos információk találhatóak GYÖRFFY ISTVÁN *Nagykunsági Krónikájában*, BARTHA JÚLIA *A Kunság népi kultúrájának keleti elemeiben*, BAGI GÁBOR *A Nagykunság a XIII-XVI. században*, a Magyar Nyelv 34., 44., a Magyar Nyelvőr 2., 30., 44. és 49. számában, a Nyelvtudományi Értekezések 11. és 105. számában valamint a 66. Nyelvtudományi Közleményekben. A Magyar Nyelv 13. és 14. számában jelent meg M. KISS LAJOSnak egy-egy írása *Kisújszállási határrészek nevei és tájszók*, valamint *Népnyelv. Kisújszállási tájszók* címmel. A Magyar Nyelvőr 1. számában jelent meg SZABÓ ISTVÁNNak az alábbi írása, *Helynevek Kisújszálláson (Nagy-Kunság)*, a 42. számban pedig MÉSZÁROS KÁLMÁN gyűjtése *Helynevek* címmel. A Névtani Értesítő 30. számában SZATHMÁRI ISTVÁN *Miről vallanak a földrajzi nevek?* jelent meg.

Az összegyűjtött helynevekből elkészített szótár vizsgálati alapjául HOFFMANN ISTVÁN *Helynevek nyelvi elemzése* című munkájának rendszerezési módszere szolgált. A szótár helyneveit lexikális-morfológiai, keletkezéstörténeti és funkcionális-szemantikai szempontból dolgoztam fel. A szakdolgozat szöveges részében területtípusonként a keletkezéstörténeti, valamint a funkcionális-szemantikai vizsgálatokkal foglalkoztam.

2. A vizsgált település általános földrajzi jellemzői

Kisújszállás a Közép-Tiszavidék keleti peremén fekvő nagykun település Jász-Nagykun-Szolnok megye és Békés megye határánál. A város Ny-i területe a Tiszától kelet felé húzódó löszös hátság területén fekszik, a K-i határrészei egészen a Hortobágy-Berettyó völgyéig elnyúlva a Nagy-Sárréthez kapcsolódnak. A város belterületét az árvíz-mentesítési munkálatok előtt északról, keletről és délről is mocsár vette körül. A város a Budapest-Debrecen vasútvonal mentén terül el. (TÓTH 1986: 9) Közlekedési szempontból kedvező helyzetben van, mivel a vasút mellett a 4-es számú főút is a városon halad keresztül. Az idei évben kezdődött az elkerülő

útvonal építése, mely a határterületek bizonyos változását vonta maga után. Az új főútvonal több összefüggő határterületet érint, például a *Szejkőt*, a *Szórífűt*, a *Varjast* vagy a *Karajánost*.

Kisújszállás a történeti hat nagykun település egyike Kunhegyes, Kunmadaras, Karcag, Túrkeve és Kunszentmárton mellett. A város határterülete körülbelül 20 000 hektár, lakosainak száma a legfrissebb, 2010-es adatok szerint 12 054 fő.

A város határai: ÉNy-on a határdűlők Kenderes város alá nyúlnak, az É-i határt, mely Karcag városával szomszédos, a Hármashatártól a Villogó-csatornáig elnyúló terület alkotja. Maga a Hármashatár a város külterületének legészakibb szögletét alkotja, ezen a ponton találkozik a kisújszállási, a kenderesi és a karcagi határ. K-en egészen a Békés megyével határos vonalig húzódik ki a terület, ahol egy nagyobb szakaszon, mintegy 3 km-en a Hortobágy-Berettyó folyó a természetes határ. A legnagyobb kiterjedéssel Túrkevéhez kapcsolódik a külterület D-i része. Ny-on Kuncsorbával, ettől északabbra Örményessel határos (TÓTH 1986: 9).

A területek jellegét a vidék természeti adottságai határozzák meg. Kisújszállás legjellemzőbb felszíni formája a síkság, mivel alföldi településről van szó. Vízrajzi viszonyait a folyószabályozások módosították. Az alföldi folyók saját hordalékuk által beágyazódtak a medrükbe, melyek a kis folyási energia miatt néhány méter mélyek, így az árvizekkor a folyók könnyen kiléptek a medrükből és elöntötték a környező területeket, melyek Kisújszállás esetében igen alacsonyan fekvő részeket jelentenek. A táj formálásában a Tisza és a Hortobágy-Berettyó vízrendszere játszott a legjelentősebb szerepet. Ezek a vízrendszerek a folyószabályozásokig mocsarakat, lápokot, esetenként pedig nyílt víztükröket hoztak létre. A Közép-Tiszavidék nagykunági mocsárvilága is a folyók munkálkodásának következtében alakult ki, mely a rendszeresen ismétlődő árvizek nélkül felszámolta volna önmagát (TÓTH 1986: 24-26). Ezért a szabályozásoknak köszönhetően eltűntek ezek az egybefüggő mocsaras területek. Másik velejárója a víz visszaszorításának, hogy hatalmas területek szabadultak fel, melyeket szántóföldekké alakítottak. Megváltozott a lakosok létformája is, mivel sokkal kifizetődőbbé vált a növénytermesztés, elsősorban a gabonaféléké, mint a mocsaras rétek kínálta legeltető állattenyésztés (TÓTH 1986: 86).

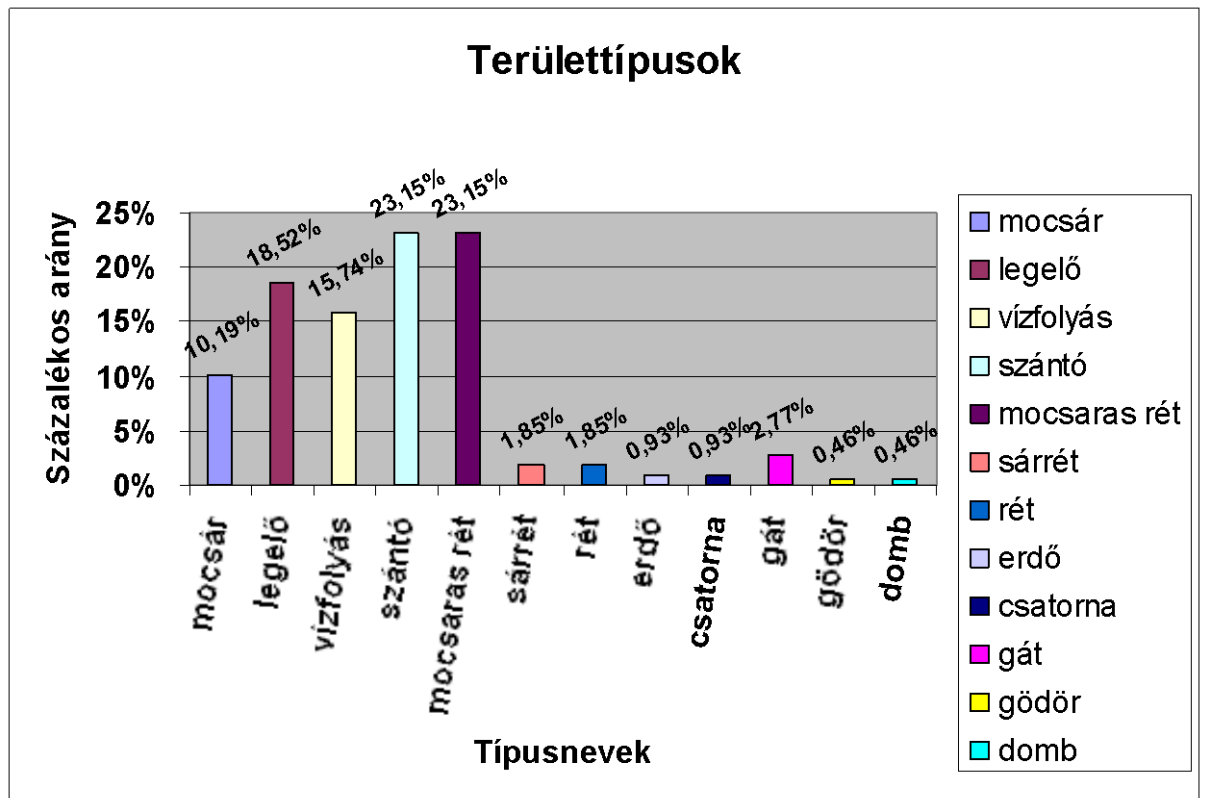
3. A szócikkek felépítése

A szakdolgozatom két fő részből tevődik össze, egy helyneveket területtípusok, azon belül földrajzi köznevek szerinti keletkezéstörténeti és funkcionális-szemantikai vizsgálatból, valamint egy a helyneveket elemző szótárból.

A szótár szócikkei minden esetben azonos módon épülnek fel, két bekezdésre vannak osztva. Az első bekezdésben elsőként szerepel a határrész megnevezése vastag betűkkel szedve, majd ezt követi a hely lokalizálása, vagyis hogy a város határának mely részén található meg, mely más településekkel szomszédos, illetve mely más területek mellett helyezkedik el. Ezután a lehetséges források felsorolása következik évszámmal, ahol a névadat valamilyen formában előfordul, a hely betűhív alakjával, valamint magának a forrásnak a megnevezésével. Ha két vagy több helynév között tényleges etimológiai összefüggés áll fenn, akkor a Vö. kifejezés rövidítése, valamint a viszonyító helynév vastag betűvel szedett alakja szerepel. Külön bekezdésbe került a helynevek elemzése, ez alkotja a szócikkek második bekezdést. Ebben a részben vizsgálom, hogy milyen lexémákból jött létre a helynév, milyen morféma-kapcsolódásával, vagyis hogy mi jellemzi a lexikális-morfológiai felépítését. Ezt követi a keletkezéstörténeti vizsgálat, hogy milyen névadási móddal jöttek létre a nevek, illetve milyen szerkesztési módszerrel kapcsolódtak egymáshoz a névrészek. Végül a névadás motivációjának szempontjából mutatom be a helynévadást, ami a határrészek funkcionális-szemantikai elemzését takarja.

II. A névanyag elemzése

A terület eredeti természeti adottságainak köszönhetően a határrészek leggyakoribb fajtája a mocsaras rét, melyek a folyószabályozásokig uralták a külterületet. Majd ezen szabályozások után jelentősen megnőtt a szántók mennyisége, mely az általam vizsgált határterületek közül azonos arányban fordul elő a mocsaras réttel, mindkét területfajta külön-külön 23,5%-át alkotja az összes határnévnek. Ugyan gazdaságosabbá vált a növénytermesztés a szántóföldek számának növekedésével, de emellett az állattenyésztés is megőrizte jelentőségét. Ezt bizonyítja az is, hogy a harmadik leggyakrabban előforduló területfajta a legelő. A Tisza és a Hortobágy-Berettyó vízrendszeréhez tartoznak a Kisújszállás határában található vízfolyások, többnyire kisebb erek. Ezek alkotják a negyedik leggyakoribb csoportot a határterületek között. A vízfolyásokhoz kapcsolódik az ötödik csoport, a mocsaraké, mely az általam vizsgált határnevek 10,19%-át teszik ki. A vízfolyások és ezekhez kapcsolódóan a rendszeresen ismétlődő árvizek következtében alakultak ki a mocsarak. Jóval kisebb számban fordulnak elő a határterületek csoportjában a sárrétek, a rétek, az erdők, a csatornák, a gátak, a gödrök és a dombok. Ezek összesen a területek fajtáinak 9,25%-át teszik ki.

Magasabban fekvő területek nagyszámban nem jellemezték a város külterületét, csupán kisebb-nagyobb szárazulatok emelkedtek ki, mintegy szigetekként a vizes, mocsaras területekből. Ezek jórészt a lecsapolások után nem maradtak meg, mivel többségüket beszántották a földterületekbe. Mára csak a régebben keletkezett térképek, illetve a határnevek őrzik ezeknek a magaslatoknak az egykori létét. A határ legmagasabb képződményei a laponyagok, telkek, dombok, halmok, szigetek. Ezek különböző területfajtákat képviselnek, de egy-egy képződmény nem sorolható be kizárólagosan egy fajta, vagyis nincs egyértelmű hozzárendelés köztük, például sziget utótagú helyneveket találhatunk a legelők, a szántók, a mocsaras rétek, a sárrétek és a rétek csoportjában egyaránt.

1. A mocsaras rétek területtypusának elemzése

1.1. A sziget földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A település külterületén kisebb- nagyobb magaslatok főként a mocsaras területekből emelkedtek ki. A **mocsaras rétek** csoportjába az általam vizsgált

helynevek közül ötven sorolható. Ezek közül tizenöt helynév (ez a mocsaras rétek 30%-a) rendelkezik *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvelt szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévvvel. Mindegyik *sziget* utótagú helynév szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, de ezek közül bizonyos helynevek kiegészüléssel is keletkezettek (*Kukora* > *Kukora-sziget*). Ezen helynevek első névrésze ugyanis önállóan is adatható, melyekhez minden esetben a *sziget* földrajzi köznévről kapcsolódik, ezáltal utalva a hely fajtájára, illetve jellemző tulajdonságára. A *Gyalpár-sziget* önállóan adatható része a *Gyalpár* helynév, ugyanígy egyrészes határnév alkotja az első névrészt a *Kukora-sziget* és a *Rakoncás-sziget* esetében. Kétrészes névhez is kapcsolódik a *sziget* földrajzi köznévről, például a *Kis-Perjés-sziget*, a *Nagy-Perjés-sziget* és a *Marjalaka-sziget* helyneveknél. A kiegészüléssel keletkezett mocsaras rétek 66,6%-a ugyanazt a területet jelöli mint a földrajzi köznévről nélküli alakja. Két névváltozata is ismert volt egy-egy helynévről, a különbség csupán annyi, hogy a hely fajtáját megjelölő földrajzi köznévet hozzákapcsolták a helynévről. Ezek pontosítva megjelölik a hely térszíni formáját is, a *sziget* földrajzi köznévről ebben az esetben magaslatra utal. Arra, hogy a helynevek többféleképpen is keletkezettek, vagyis, hogy szintagmatikus szerkesztés, valamint kiegészülés eredményeként is létrejöhetnek, a keletkezés időpontja, illetve a névadás esetlegessége adhat támpontot.

A kiegészüléssel nevek 33,3%-a funkcionális-szemantikai szempontból megjelöli a hely pontos elhelyezkedését (3.3.2.), vagyis az alapul szolgáló helynévről területéhez képest hol helyezkedik el a földrajzi köznévről ellátott alak területe, például a *Gyalpár-sziget* a *Gyalpár* mocsár mellett helyezkedik el a város K-i határában, a *Marjalaka-sziget* pedig a *Marjalaka* mocsaras rét mellett terül el. Az első névrészükről motivációja a terület tulajdonosára, illetve az ott élő emberre (3.2.4., 3.2.5.) utal.

A *sziget* utótagú helynevek funkcionális-szemantikai csoportjait vizsgálva több helyen is szerepelnek, több kategóriában is feltűnnek. A *sziget* utótagú mocsaras rétek helynevei közül a *Kis-Perjés-sziget* és a *Nagy-Perjés-sziget* elnevezések utalnak a hely valamely tulajdonságára (3.1.), annak méretére (3.1.1.), a *Perjés* (önállóan is adatható helynévről) névrésze pedig a területen lévő növényzetre (3.2.1.).

A területen lévő növényzetre (3.2.1.) utal még a *Pázsit-sziget* helynév. Három *sziget* földrajzi köznévvvel rendelkező elnevezésnek a motivációs alapja a terület birtokosa, az ott élő ember (3.2.4.,3.2.5.). Közülük az ott élő vagy földet birtoklott személyek családnevét őrzi a *Csegei-sziget* és a *Szabó-sziget*. A harmadik ide sorolható helynév (*Matyi-sziget*) alapját egy becenév adja, mely a népi tudat szerint a Deme Mátyásról kapta a nevét, aki az 1870-es években volt juhász a területen (ZSOLDOS 1968: 100). A helynévadás alapjául szolgálhat a területtel kapcsolatos esemény is (3.2.7.), a *Kupnád-sziget* elnevezés arra utal, hogy a rét mocsarából kiemelkedett szigetre hordták levágás után az ezen a területen termelt nádat, s ezeket kúpokba, kupacokba rakták (BOGNÁR 1978: 135).

A hely különböző tulajdonságai is motiválták a helynévadást. A *Kötőfékes-sziget* utal a hely funkciójára, működésére (3.1.6.), mivel a népetimológiai magyarázat szerint az elnevezés a sáros talajon végzett vontatásra utalhat. A terület-elnevezést még egyéb tulajdonságok (3.1.7.) is motiválhatják, például a *Rakoncás-sziget* elnevezésénél, a mocsaras területen a szekér oldala a rakoncáig 'lőcs, illetőleg a szánon vagy szekéren a keresztgerendák vagy a tengelyek végére szerelt négy rúd közül egy' (TESz.) merült el. Vannak olyan helynevek melyek elnevezésüket tekintve többféleképpen értelmezhetőek (5.), ilyen a *Dancka-sziget*, melynek az elnevezése idegen eredetű, amit a magyar a maga nyelvéhez formált: pl. Danzig – Dancka. OLTYÁN SÁNDOR az elnevezést idegen város /Danzig/ hatásának tartja /1920: 90/, de a *dancka* jelenthet olyan 'mélyebben fekvő, lapos területet, ahol megáll a víz' (ÚMTSz.). A *kukora* jelentése 1. 'juhok görbe, csavarodott szarva' 2. 'a jeges halászatban használt kétszárnyú gyalom két alinát, vagyis alsó kötelét összeszorító faág' (ÚMTSz.) motiválhatta a megnevezést, utalva a terület alakjára, vagy akár az ott végzett jellemző tevékenységre (*Kukora-sziget*). Az olyan helynevek, melyeknek a motivációja nem világos, sorolhatók a kategorizálhatatlan (6.) nevek közé (*Ládafia-sziget*, *Szerető-sziget*).

1.2. A lapos, laposa földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

Az ötven *mocsaras rét* közül nyolc rendelkezik a *lapos*, illetve *laposa* földrajzi közneves utótaggal (ez a mocsaras rétek 16%-a). A két földrajzi köznévv

szemantikailag megegyezik, mindkettő 'sík vagy alacsony területet' (TESz.) jelent. Keletkezéstörténeti szempontból a nyolc *lapos* illetve *lapos*a utótagú mocsaras rétek közül hét darab szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, közülük kettőhöz pedig kiegészüléssel is hozzákapcsolódhatott a földrajzi köznévi. A *Marjalaka-lapos*a és a *Ravaszyuk-lapos*a helynevek első névrésze önmagában is adathozható terület-elnevezés. Redukciós szerkesztési móddal jött létre a *Himesdi-lapos* helynév (*Himesdi-lapos*a > *Himesdi-lapos*) az *-a* birtokos személyjel eltűnésével. Négy elnevezésben egyrészes névhez kapcsolódik a földrajzi köznévi (*Matyi-lapos*, *Mária-lapos*, *Himesdi-lapos*, *Himesdi-lapos*a), de többrészes nevekhez is illeszkedik (*Marjalaka-lapos*a, *Marjalaki-lapos*a, *Ravaszyuk-lapos*a, *Himesdi-telek-lapos*a). Funkcionális-szemantikai elemzés szempontjából a nyolc helynév három különböző csoportba sorolható be. Négy helynév jelöli meg a birtokost, az ott lakó embert (3.2.4., 3.2.5. *Matyi-lapos*, *Himesdi-telek-lapos*a, *Himesdi-lapos*, *Himesdi-lapos*a.). Három helynév képezi valaminek a részét (3.3.1.), a *Marjalaka-lapos*a, *Marjalaki-lapos*a és a *Mária-lapos* ugyanazt a területet jelölik, illetve nevezik meg, és ez a határterület a *Marjalaka* ~ *Mária-laka* mocsaras rét része. A *Ravaszyuk-lapos*a helynév a terület funkciójára és működésére (3.1.6.), az elnevezés a területen található rókalyukakra utal, de az elnevezésben a terület pontos elhelyezkedése is benne van, a *Ravaszyuk-derék* mocsár mellett található.

1.3. A halom, a hát, a laponyag és az állás földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A *sziget* utótagú helynevek mellett más földrajzi köznevek segítségével is kifejezték, ha a terület kimagaslott az őt körülvevő környezetből. A mocsaraktól csak bizonyos fokú szintkülönbség révén alakulhattak ki a rétek. Ezeket a kiemelkedéseket megnevezték a *halom*, a *hát*, a *laponyag* és az *állás* földrajzi köznevekkel (ez a mocsaras rétek 12%-a).

A *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) jelentésű földrajzi köznévi egy mocsaras rét elnevezésének a része (*Nagy-halom*). Ez a helynév két külön területet nevez meg, egyrészt egy legelőt a város D-i határában (*Nagy-halom*), másrészt pedig egy mocsaras rétet az ÉNy-i határban (*Nagy-halom*). A *hát* 'szélesebb tetejű magaslat;

földhát' (TESz.) három helynév részét képezi (*Dögös-ér-hát*, *Kút-hát*, *Széles-ér-hát*). A *laponyag* földrajzi köznévi is magaslatra utal, mivel 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) jelentésű, és a *Gyalpár-laponyag* felszíni formájára utal. A mocsaras területekből kiemelkedő formák közé lehet sorolni az állásokat is, 'az állatok delelő- és pihenőhelye a legelőn' (ÚMTSz.), ez az elnevezés a mocsaras rétek csoportjában egy helynévben szerepel (*Ér-állás*).

Funkcionális-szemantikai vizsgálat szerint különböző csoportokba sorolható a hat helynév. Közülük kettő nevezi meg a hely méretét (3.1.1.), a *Nagy-halom* és a *Széles-ér-hát*. További két elnevezés egyéb tulajdonságokra utal (3.1.7.), például az *Ér-állás* esetében a területen esőzésekkor megáll a víz, a *Gyalpár-laponyag*: az elnevezése utal a hely pontos elhelyezkedésére is, a *Gyalpár* mocsárból a rét magaslatként emelkedett ki. A tárgyalt csoport utolsó két helyneve közül az egyik a területen lévő épületre, építményre (3.2.3. *Kút-hát*) utal, a másik pedig egy hellyel kapcsolatos eseményre (3.2.7.), a *Dögös-ér* területén sok állat, főként szarvasmarha pusztult el, és a mellette lévő *Dögös-ér-hát* elnevezését is ez a történet motiválhatta.

1.4. Az oldal és az eleje földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A *mocsaras rétek* között van két olyan helynév, amelynek a földrajzi köznévi névrésze utal arra, hogy a terület valaminek a része (ez a mocsaras rétek 4%-a). Az *eleje* 'valamely határrésznek a településhez közelebb eső darabja' (NEMES 2005: 53) köznévi meghatározza a *Hattyús-eleje* helynév földrajzi helyzetét. Az elnevezés szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre és a hely valaminek a része (3.3.1.), ebben az esetben a *Hattyás* ~ *Hattyús* mocsaras rétnak. A másik ilyen helyzet-meghatározó elnevezés utótagja az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) földrajzi köznévi, az ezzel való kiegészülés eredményeként jött létre a *Göröngyös-oldal* helynévi. Utal arra, hogy a terület a *Göröngyös* mocsaras rét része (3.3.1.), valamint a határrész anyagára (3.1.3.), a földjének a minőségére is.

1.5. A lapály, a puszta, a fenék és a derék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A *mocsaras rétek* körében vannak olyan területek is, amelyek alacsonyabban fekszenek az őket körülvevő határrészeknél. Ezek a területek a mocsaras környezetnek köszönhetően vizenyősek, időszakosan pedig nagy mennyiségű víz is boríthatja őket. A mocsaras rétek közül több földrajzi köznév is utal a területek ezen tulajdonságaira, úgy mint a *lapály*, a *puszta*, a *fenék* és a *derék* (ezek a mocsaras rétek 10%-át teszik ki). A földrajzi köznevek öt helynév esetében fordulnak elő. A *Hattyús-lapály* második névrészének jelentése: 1. 'környezeténél alacsonyabban fekvő síkság' 2. 'vizenyős, lápos terület' (NEMES 2005: 124). A helynév szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre, és utal a területen élő állatokra (3.2.2.), azok nagyarányú jelenlétére. Egy helynévben található a *puszta* 'nagykiterjedésű füves síkság' (TESz.) földrajzi köznév, mely kiegészüléssel keletkezett a *Göröngyös* helynévből (*Göröngyös-puszta*), ugyanazt a területet nevezik meg, és utalnak annak anyagára (3.1.3.), a földjének minőségére. A *fenék* földrajzi köznév két határnév része (*Hattyús-fenek*, *Pálfi-fenek*). Mindkét elnevezés szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, de a *Hattyús-fenek* helynév kialakulhatott kiegészüléssel is.

Funkcionális-szemantikai elemzés szempontjából a helynevek utalnak a területen lévő állatvilágra (3.2.2. *Hattyús-fenek*), valamint a birtokosra, az ott lakó emberre (3.2.4., 3.2.5. *Pálfi-fenek*). A *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznév alkotja a *Ládafia-derék* második névrészét. A helynév szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, és a kategorizálhatatlan nevek (6.) csoportjába tartozik, mivel a névadás motivációja nem világos.

1.6. Földrajzi köznévvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése

A *mocsaras rétek* csoportjába tizennégy olyan helynév található, amelyek **nem rendelkeznek földrajzi köznévvel** (ez a mocsaras rétek 28%-a). Ezek közül a legtöbb helynév a keletkezéstörténeti vizsgálat alapján morfológiai szerkesztés eredményeként az -s helynévképzővel jött létre (*Cimbás*, *Göröngyös*, *Hattyas* ~ *Hattyús*, *Kötőfékes*, *Perjés*, *Rakoncás*). Funkcionális-szemantikai szempontból utalnak a

helyvel kapcsolatos eseményre (3.2.7. *Cimbás*), a terület anyagára, földjének minőségére (3.1.3. *Göröngyös*), az ott lévő állatvilágra (3.2.2. *Hattyas ~ Hattyús*), a határrész funkciójára, működésére (3.1.6. *Kötőfékes*), az ott lévő növényzetre (3.2.1. *Perjés*) és egyéb tulajdonságára például arra, hogy a szekér oldala a rakoncáig merült el a mocsaras területen (3.1.7. *Rakoncás*). Három-három helynév alakult ki szintagmatikus szerkesztés eredményével (*Kis-Perjés*, *Marjalaka ~ Mária-laka*, *Nagy-Perjés*) és szerkezeti változással, ellipszissel, amikor egy meglévő helynévből egy funkcionális-szemantikai egység, vagyis a földrajzi köznévi névrész eltűnik (*Dancka-sziget > Dancka*, *Ládafia-sziget > Ládafia*, *Pázsit-sziget > Pázsit*). Az elnevezések motivációja ebben az esetben is többféle, a helynevek utalnak a területen lévő növényzetre (3.2.1. *Pázsit*), a birtokosra, az ott lakó emberekre (3.2.4., 3.2.5. *Marjalaka ~ Mária-laka*), a határrész viszonylagos méretére (3.1.1. *Kis-Perjés*, *Nagy-Perjés*), és van egy többféleképpen elemezhető név is (5. *Dancka*), melynek az idegen eredetű elnevezését a magyar a maga nyelvéhez formált: pl. Danzig – Dancka. OLTYÁN SÁNDOR idegen város /Danzig/ hatásának tartja /1920: 90/ a megnevezés kialakulását, de a *dancka* rendelkezik 'mélyebben fekvő, lapos területet, ahol megáll a víz' (ÚMTSz.) jelentéssel is. A motiváció nem minden esetben világos, ezért az ilyen elnevezések a kategorizálhatatlan nevek (6. *Ládafia*) csoportjába tartoznak.

A *mocsaras rétek* földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevei közül egy metonimikus (*Csikós Gyurka*), egy pedig metaforikus szerkesztéssel (*Kukora*) jött létre. Funkcionális-szemantikai elemzés alapján az egyik megjelöli a birtokost, az ott lakó embert (3.2.4., 3.2.5. *Csikós Gyurka*), a másik pedig többféleképpen is elemezhető (5. *Kukora*), mivel a *kukora* jelentése 1. 'juhok görbe, csavarodott szarva' 2. 'a jeges halászatban használt kétszárnyú gyalom két alinát, vagyis alsó kötelét összeszorító faág' (ÚMTSz.) kettős, utalhat egyrészt a terület alakjára, másrészt a területen végzett jellemző tevékenységre.

2. A szántók területtípusának elemzése

2.1. A halom földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

Az általam vizsgált helynevek területtípusai közül a *szántók* fordulnak elő ugyanakkora számban, mint a mocsaras rétek. A mocsarak lecsapolását és a folyószabályozásokat követően eltűntek az egybefüggő mocsaras területek, ezáltal hatalmas területek szabadultak fel, melyeket szántóföldekké alakítottak. A felszíni forma jellemzője a sík terület, csupán néhány kiemelkedés maradt meg a magaslatok közül, mivel jórészüket beszántották. A *halom* földrajzi köznévi utótagos helynevek a bizonyítékai a kiemelkedések meglétére. Az ötven szántónév közül hat helynév rendelkezik a *halom* utótaggal (ez a szántók 12%-a). Mindegyik helynév szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, vagyis egy névrészhez egy földrajzi köznévi, a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) kapcsolódik. Mindkét tag információt közöl a helynév denotációjáról (*Büdös-halom*, *Csorbai-kettős-halom*, *Darancsok-halom*, *Kettős-halom*, *Legény-halom*, *Tűzköves-halom*).

Funkcionális-szemantikai szempontból megnevezik a hely valamilyen egyéb tulajdonságát (3.1.7.), például a szagát a *Büdös-halom* esetében, vagy a mennyiségét (*Kettős-halom*) vagy utal magának a helynek az anyagára (3.1.3. *Darancsok-halom*, *Tűzköves-halom*). A *Darancsok-halom* első névrésze a *darancs* 'göröngy' (ÚMTSz.) köznévi többes számú alakja, ami a halom földjének a minőségére, anyagára utal. A hely valamely más helyhez való viszonya is meghatározó lehet a helynévadásnál, például a hely pontos elhelyezkedése (3.3.2. *Csorbai-kettős-halom*, Kuncsorba település határánál) jelenthet motivációs alapot. A *Legény-halom* névadása nem világos, így a kategorizálhatatlan nevek (6.) közé sorolható.

2.2. A hát, a sziget és a laponyag földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A magaslatok meglétét bizonyítják még a *hát*, a *sziget* és a *laponyag* földrajzi közneves helynevek. A *szántók* közül nyolc helynév tartalmazza ezeket a földrajzi közneveket (ez a szántók 16%-a). Keletkezéstörténeti szempontból mindegyik helynév szintagmatikus szerkesztés eredményeként alakult ki, a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.), a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körül-

vett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) és a *laponyag* 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) földrajzi köznevek kapcsolatával.

A területek elnevezésének motivációja lehet a hely valamely tulajdonsága, például a funkciója, működése (3.1.6. *Falu-sziget*), az ott lévő növényzet (3.2.1. *Fattyú-sziget*), - a *fattyú* jelentései 1. 'zöldtakarmánynak való, sűrűn vetett kukorica, csalamádé' 2. 'a tarlón elhullt szemekből kikelt gabona' 3. 'gyengén fejlődő, termést nem hozó virág' (ÚMTSz.) bizonyítják, hogy valóban a területre jellemző valamilyen növényvilág motiválta a névadást-, a hely pontos elhelyezkedése (3.3.2. *Határ-sziget*), a mérete (3.1.1. *Széles-hát*), a terület birtokosa, vagy az ott élő emberek (3.2.4., 3.2.5. *Kara-hát*), vagy a hely egyéb tulajdonsága (3.1.7. *Kurva-hát*, *Köves-laponyag*, *Szeles-hát*). A *Kurva-hát* helynév elnevezése a terület vizessége és szikessége miatti gyenge minőségére és termőképtelenségére utal.

2.3. A kert, a telek, a föld és a part földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A néhány magaslat mellett azonban a szántóknak sokkal jellemzőbb felszíni formája a síkság. Nyomatékosítva utalhatnak a szántó jellegére a *kert*, a *telek*, a *földek* és a *part* földrajzi köznévi utótagú elnevezések. Tizenegy helynévben találhatóak ezek a földrajzi köznevek, ami a szántók 22%-át jelenti. A *kert* 'növény- vagy állatvédelmi szempontból körülkerített terület vagy kerítés, valamely terület körülkerítésére szolgáló árok' (TESz.) második névrészként szintagmatikus szerkesztéssel kapcsolódik az első névrészhez (*Bánom-kert*, *Kulis-kert*, *Lógó-kert*, *Nagy-kert*). Egy esetben kiegészüléssel is létrejöhetett a helynév (*Nagy-kert-szőlők*), mivel a *Nagy-kert* elnevezéshez a *szőlő* 'szőlővel beültetett terület' (NEMES 2005: 178) földrajzi köznév többes számú alakja kapcsolódik. A források szerint a *Nagy-kert* helynév korábban adatható, mint a *Nagy-kert-szőlők*, de ugyanakkor időbeli egybeesés is fennáll a két helynévi változat között, így lehetséges a szintagmatikus szerkesztési móddal és a kiegészüléssel való kialakulása egyaránt. A *telek* 'földterület' (TESz.) földrajzi köznévvvel létrejövő helynevek keletkezéstörténeti szempontból szintagmatikus szerkesztés eredményeként alakultak ki. Egy esetben a szóelem redukciója hozza létre az elnevezést (*Nagy-turgonyi-telek* > *Nagy-Turgony-*

telek). Az *Iskola-földek* és a *Kereszt-ér part* helynevek egyaránt szintagmatikus szerkesztés eredményeként jöttek létre, a második elnevezés kiegészüléssel is kialakulhatott, mivel a *Kereszt-ér* önmagában adatolható helynevet a *part* földrajzi köznévvvel toldhatták meg.

Funkcionális-szemantikai elemzés alapján a *szántók* ezen csoportjából négy helynévelnevezést motivált a terület viszonylagos mérete (**3.1.1.** *Nagy-kert, Nagy-kert-szőlők, Nagy-Turgony-telek, Nagy-turgonyi-telek*), kettőt pedig a birtokos, vagy a területen élő emberek (**3.2.4., 3.2.5.** *Himesdi-telek, Iskola-földek*). Egy-egy helynév utal a hellyel kapcsolatos eseményre (**3.2.7.** *Bánom-kert*), illetve a hely pontos elhelyezkedésére (**3.3.2.** *Kereszt-ér part, Marjalaki-telek*).

A csoport tagját képező két *kert* utótagú helynév közül az egyik többféleképpen elemezhető (**5.** *Kulis-kert*), az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtoklott ember nevét őrzi, vagy utalhat a területre jellemző állat-, illetve tárgyi világra vagy tulajdonságára, a hozzá fűzött reményekre, mivel a *Kulis* névrész jelölhet családnévét valamint a *kuli* köznév jelenthet 1. 'rövid, lefelé álló és befelé görbülő szarvú tehenet' 2. 'egyszerű kétkerekű kocsit, kordét' 3. 'olyan meghíusult dolgot, amiben reménykedtek' (ÚMTSz.). A másik *kert* földrajzi köznévi elnevezés pedig a kategorizálhatatlan helynevek (**6.** *Lógó-kert*) csoportjába tartozik.

2.4. A határ és az oldal földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A szántók között három helynév utal arra, hogy a terület valaminek a része (ez a szántók 6%-a). Egy elnevezés földrajzi utótagja a **határ** 'valamely terület szélső része, valamely helység beépítetlen, rendszerint gazdaságilag megművelt környéke' (TESz.), mely jelzi a terület jellegét, elhelyezkedését, a többi határrészhez való viszonyát. A *Kulis-határ* szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre és többféleképpen elemezhető nevek (**5.**) csoportjába tartozik, a motiváció alapjai ugyanazok, mint a *Kulis-kert* esetében. Két elnevezés rendelkezik **oldal** 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) földrajzi köznévvvel (*Babó-oldal, Konta-oldal*). A keletkezéstörténeti vizsgálat alapján szintagmatikus szerkesztéssel (*Konta-oldal*), illetve kiegészüléssel jöttek létre az elnevezések (*Babó-oldal, Konta-oldal*). A

névadás motivációja egyrészt a területen lévő növényzet (**3.2.1. Babó-oldal**), másrészt pedig a hely pontos elhelyezkedése (**3.3.2. Konta-oldal**).

2.5. A lapos, laposa, a völgy és a fenék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

Vannak a sík felszíni területeknek is olyan részei, amelyek a környezetüknél alacsonyabban fekszenek, köszönhetően a felszínformáló erőknek (például vízfolyások, esőzések, szél, jég stb.), illetve az emberi tevékenységeknek (lecsapolások, szántás, ásás, talajelhordás stb.). Ilyen, a környezetüknél mélyebben fekvő területek elnevezésében szerepelnek a **lapos(a)**, a **völgy** és a **fenék** földrajzi köznevek, szám szerint nyolc helynévben (ez a szántók 16%-a). Öt elnevezés második névrészét képezik a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) és *laposa* földrajzi köznevek (*Igarió-lapos*, *Igarió-laposa*, *Konta-lapos*, *Konta-laposa*, *Mirhó-lapos*).

Az elnevezések szintagmatikus szerkesztéssel (*Igarió-laposa*, *Konta-laposa*, *Mirhó-lapos*), kiegészüléssel és szóelem redukciójával jöttek létre (*Konta-lapos*). A keletkezéstörténet szerinti csoportba osztás nem kizárólagos, hiszen egyetlen helynév többféleképpen is létrejöhet, viszonyítási alapot a vele kapcsolatban álló helynév jelent. Így például az *Igarió-lapos* kialakulhatott két névrész szintagmatikus kapcsolatával, az *Igarió* helynév földrajzi köznévvvel való kiegészülésével, valamint az *Igarió-laposa* redukciója révén (a helynévből kiesik az *-a* birtokos személyjel). Funkcionális-szemantikai szempontból három csoportot képviselnek, az első csoportba tartozók utalnak a hely pontos elhelyezkedésére (**3.3.2. Konta-lapos**, *Konta-laposa*). A *Konta* feltételezhetően Árpád-kori településnévből (SZATHMÁRI 2008: 214) keletkezett, és mivel a szántó ezen a területen helyezkedik el, így metonimikusan utal a település elnevezésére. A második csoport tagjainak elnevezését a terület egyéb tulajdonsága motiválta (**3.1.7. Mirhó-lapos**), ebben az esetben az elnevezés magára a hely típusára, fajtájára utal, mivel a *mirhó* 'lapály, árterület' (ÚMTSz.) földrajzi köznévből bármiféle hozzákapcsolás nélkül helynév keletkezett. A harmadik csoport helynevei pedig arra utalnak, hogy a területek valaminek a részét képezik (**3.3.1. Igarió-lapos**, *Igarió-laposa*).

Két helynév utótagja a *völgy* 'mély fekvésű, teknőszerű terület' (NEMES 2005: 198), illetve 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület vagy mélyedés' (TESz.) földrajzi köznévvé, melyek a sík felszín mélyebb területeit nevezik meg. Mindkét elnevezés (*Bodzás-völgy*, *Nagy-völgy*) szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, és utalnak a területen lévő növényzetre (3.2.1.), valamint a hely méretére (3.1.1.).

A *fenék* földrajzi köznévvé is a mélyebben fekvő határrészek megnevezésére szolgál, jelentése 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyebben fekvő, legalsó része' (TESz.), a szántók közül egy elnevezésben szerepel. A *Lukács-fenek* szintagmatikus szerkesztéssel alakult ki, és a hely birtokosára (3.2.4.), illetve az ott lakó emberre utal (3.2.5.).

2.6. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése

A szántók elnevezésében tizennégy olyan helynév fordul elő, melyek **nem rendelkeznek földrajzi köznévvvel** (ez a szántók 28%-a), ezek többnyire egyrészes nevek (például: *Babó*, *Konta*, *Igrici* stb.). Keletkezéstörténeti szempontból igen változatos szerkesztésmód jellemzi a helyneveket. Öt elnevezés jött létre metonimikusan (*Babó*, *Igrici*, *Kénytelen*, *Konta*, *Turgony*). A helynevek utalnak a területen lévő növényzetre (3.2.1. *Babó*), a birtokosra vagy az ott lakó emberre (3.2.4., 3.2.5. *Igrici*), a hellyel kapcsolatos eseményre (3.2.7. *Kénytelen*), valamint egykori meglévő településekre (*Konta*, *Turgony*). Három helynév ellipszissel jött létre (*Igarió*, *Karajános*, *Kulis*), mely során az egyik névrész eltűnik, mindhárom esetben a földrajzi köznévv a hiányzó névelem (*Igarió-laponyag* > *Igarió*, *Karajános-mocsár* > *Karajános*, *Kulis-határ* > *Kulis*). A *Karajános* elnevezés a terület birtokosára (3.2.4.) vagy az ott lakó emberre utal (3.2.5.), az *Igarió* helynév kategorizálhatatlan (6.), mivel a névadás motivációja nem világos, SZATHMÁRI ISTVÁN írásában a népi tudat szerint az *Igarió* elnevezés kun eredetű, de jelentése nem ismeretes. (2008: 214). A *Kulis* helynév pedig többféleképpen is elemezhető, a helynévadás motivációjának alapjai ugyanazok, mint a *Kulis-kert* és a *Kulis-határ* esetében. Két-két helynév alakult ki morfematikus (*Békás*, *Varjas*) és szintagmatikus (*Nagy-Turgony*, *Tormás-Turgony*) szerkesztés eredményeként. A morfematikus

szerkesztésnél a kapcsolódó morféma jellege alapján különböztetik meg az alábbi fajtákat:

- helynévképzős
- névszójeles
- helyragos
- névutós névalkotás (HOFFMANN 1993: 73)

A két vizsgált helynév (*Békás*, *Varjas*) –s helynévképző segítségével alakult ki, alapjukként állatnevek szolgáltak. A két elnevezésben a gyűjtőnévi funkció fejeződik ki, mivel a megnevezést a területen lévő állatok (3.2.2.) tömeges jelenléte motiválta.

A földrajzi köznévvvel nem rendelkező szántónevek közül szintagmatikus szerkesztéssel alakultak ki a *Nagy-Turgony* és a *Tormás-Turgony* helynevek.

Funkcionális-szemantikai szempontból a *Nagy-Turgony* a határrész viszonylagos méretére (3.1.1.) utal, a *Tormás-Turgony* pedig többféleképpen is elemezhető (5.), mivel egyrészt a területen lévő növényzetre (3.2.1.) utalhat, másrészt pedig a birtokosra vagy a területen élő emberekre (3.2.4, 3.2.5.). KISS LAJOS írásában a *Tormás* névelem esetleges személynévi áttétel, illetve némelyek szerint Árpád fejedelem dédunokájára, *Tarmacsra* is utalhat (1938: 166).

Metaforikus szerkesztéssel alakult ki a *Nyakkvágó* szántó elnevezése. A helynév alapját adó fogalom és a hely tulajdonsága között tartalmi hasonlóság áll fenn, a népetimológiai magyarázat szerint a *Nyakkvágón* úgy összeszorul a határ, mintha egy nyak lenne, *Csorba* pedig pont úgy néz ki, mintha egy fej volna. Itt megy a nyakon keresztül a *Kis-* és *Nagy-csorbai út*, az vágja el a nyakat. Az elnevezés, így a hasonlóság alapja is a hely alakjához (3.1.2.) köthető.

A *Kara* név a *Karajános* helynévből alakult ki a második elem redukciójával, ebben az esetben egy névelem esik ki, mely a terület birtokosára vagy az ott élő emberre (3.2.4., 3.2.5.) utalt. A redukció nem változtatta meg a névalkotás motivációját, csupán a szerkezeti felépítését módosította.

3. A legelők területtípusának elemzése

3.1. A sziget, a halom, a domb, a hát és a laponyag földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A *legelő* területtípusának helynevei alkotják az általam összegyűjtött határnevek 18,52%-át, amely negyven elnevezést foglal magába. Nagy jelentőségük van a gazdálkodás szempontjából, hiszen ez a területtípus elemi alapja az állattenyésztésnek, azon belül is a legeltető nagyállattartásnak. A város határának térszíni formái ennek a gazdasági ágának kiválóan megfelelnek. A legelők többsége teljesen sík felszínű, illetve a környezetüknél magasabban fekvő határrészek, melyekre a *domb*, *halom*, *sziget*, *laponyag* és *hát* földrajzi köznevek utalnak. A legelők elnevezéseiből húsz helynév rendelkezik valamely földrajzi utótaggal a felsoroltak közül (ez a legelők 50%-a).

A *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) köznévfő fordul elő a legnagyobb arányban, a húsz helynévből tizenegynek alkotja a második névrészt (55%-ot jelent). Keletkezéstörténeti vizsgálat alapján megállapítható ezekről az elnevezésekről, hogy szinte mindegyik szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, a *Macskás-ér-sziget* esetében kiegészüléssel is kialakulhatott a helynév (*Macskás-ér* > *Macskás-ér-sziget*). Egyetlen elnevezés nem tartozik a szintagmatikus szerkesztéssel létrejövő elemek csoportjába, a *Keresztes-sziget*, amely bővüléssel jött létre a *Kereszt-sziget* helynévből.

Funkcionális-szemantikai szempontból tekintve sokkal változatosabb csoportosítás figyelhető meg. A motiváció alapján nyolc különböző csoportba sorolható a tizenegy sziget utótagú legelő elnevezése. Három helynév esetében a terület alakja (**3.1.2.** *Domb-sziget*, *Kereszt-sziget*, *Keresztes-sziget*) tekinthető a névadás alapjának. A *Takács-sziget* és a *Kér-sziget* utal a terület birtokosára (**3.2.4.**) vagy az ott élő emberekre (**3.2.5.**), a *Takács-sziget* esetében egy családnév a motivációs alap, a *Kér-sziget* esetében pedig egy törzsnév. A terület elnevezésének alapjául nemcsak az ott lakó emberek, hanem az ott élő, illetve tömegesen előforduló állatok (**3.2.2.** *Macskás-sziget*) is szolgálhatnak. Az elnevezéseknél meghatározóak még a hellyel kapcsolatos események, történések (**3.2.7.**), mely a *Pecsenyés-sziget*

esetében a pásztoroknak az adott helyen végzett állandó cselekvésére utal, ugyanis a népetimológia szerint ezen a szélvédettebb helyen sütötték a szalonnát, nyárson a birkát (ZSOLDOS 1968: 108). A hely viszonylagos méretét (3.1.1.) fejezi ki a *Mély-érsziget* elnevezés, emellett utal a terület pontos elhelyezkedésére is, a *Mély-ér* mellett elhelyezkedő legelőről van szó. Szintén a pontos elhelyezkedést (3.3.2.) fejezi ki a *Macskás-érsziget* megnevezés, amely a *Macskás-ér* mellett található. Van köztük olyan helynév, amely egyéb tulajdonságra utal (3.1.7. *Cigány-sziget*), például PESTY FRIGYES szerint a *Cigány-sziget* területe igen sáros, ezért van a rondaságot kifejező cigány predikátuma adva (1978: 134). A kategorizálhatatlan helynevek csoportját a nem világos motivációjú határnevek alkotják (6. *Kerülő-sziget*).

A következő magaslatra utaló földrajzi köznévfajta a **halom**, mely öt elnevezésben fordul elő a legelők csoportjában (a magaslatok elnevezései közül 25%-ot tesz ki). Tulajdonképpen négy különböző határrészt jelöl meg az öt elnevezés, mivel egy területnek két elnevezése is ismeretes (*Boleman-halom* = *Ivánkai-halom*). Keletkezéstörténetileg mindegyik *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) utótagú helynév szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

A helynévadás motivációja lehet a hely valamely tulajdonsága (3.1.), például a viszonylagos mérete (3.1.1. *Nagy-halom*), vagy a hely viszonya valamely külső dologhoz, körülményhez (3.2.), például a területen lévő építményhez (3.2.3. *Vermes-halom*), a birtokosához, vagy az ott lakó emberhez (3.2.4., 3.2.5. *Boleman-halom*, *Ivánkai-halom*), illetve a hellyel kapcsolatos eseményhez (3.2.7. *Akasztó-halom*).

Egyetlen **domb** földrajzi köznévvvel rendelkező magaslat szerepel a legelők elnevezésében, amely ugyanazt a területet nevezi meg, mint az *Akasztó-halom*, mivel *Akasztó-domb* néven is ismerték. A *domb* földrajzi köznévv jelentése analóg a *halom* jelentésével: *domb* 'természetes földkiemelkedés' (TESz.) ~ *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.).

A kiemelkedések megnevezésére alkalmas földrajzi köznevek közül nem tárgyaltam még a **hát** 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) és a **laponyag** 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) névrészeket. Ezek a magaslatok elnevezéseinek 15%-át teszik ki, ez szám szerint három helynevet jelent. A

határnevek szintagmatikus szerkesztéssel jöttek létre (*Dabi-laponyag*, *Kosár-hát*, *Pecsenyés-hát*), de a *Pecsenyés-hát* a *Pecsenyés* helynévből a *hát* földrajzi köznévvvel való kiegészülés eredményeként is kialakulhatott. Funkcionális-szemantikai vizsgálat alapján a *Dabi-laponyag* a terület birtokosára (3.2.4.), vagy az ott élő emberekre (3.2.5.) utalhat, a *Pecsenyés-hát* a hellyel kapcsolatos eseményre (3.2.7.), a *Kosár-hát* pedig többféleképpen elemezhető (5.), mivel az elnevezését motiválhatta a terület funkciója, valamint az alakja.

3.2. A laposa és a fenék földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A legelők között is vannak mélyebben fekvő területek, csakúgy mint a szántóknál, illetve a mocsaras réteknél. Megnevezésükben a környezetükben alacsonyabb felszíni formákra is utalnak a földrajzi köznevek, ebben az esetben a *laposa* és a *fenék*.

Mindössze két helynév képviseli a csoportot, ami a legelők 5%-át jelenti. A *laposa* földrajzi köznévv a *Poros-állás* helynévhez kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel vagy kiegészüléssel (*Poros-állás* > *Poros-állás-laposa*), az elnevezés a terület anyagára (3.1.3.), illetve funkciójára (3.1.6.) utalhat. A *fenék* 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyebben fekvő, legalsó része' (TESz.) földrajzi köznévv szintagmatikus szerkesztéssel vagy kiegészüléssel kapcsolódik a *Mély-ér* helynévhez, mely kifejezi a hely viszonylagos méretét, mélységét (3.1.1.).

3.3. A derék, az oldal, a köz és a hegyes földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A határban minden terület pontosan behatárolható főként térképek, illetve természetes határok segítségével. A helynevek megnevezése is sokszor utal a környezetükben lévő területekhez viszonyított helyzetükre, illetve formájukra. A földrajzi köznevek jelentésének ismeretében a terület elhelyezkedésére lehet következtetni. Helyzet-meghatározó jelentése van a *derék* 'valaminek a középső része' (TESz.), az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) és a *köz* 'személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület, térköz' (TESz.) földrajzi közneveknek, a terület formájára pedig a *hegyes* 'csúcsban végződő földterület' (NEMES 2005: 90) köznévv utal. Mindegyik földrajzi köznévv egy-egy esetben kapcsolódik

szintagmatikus szerkesztéssel az első névrészához, így a legelők közül négy helynév tartozik az általam létrehozott és vizsgált csoportba (a legelők 10%-a).

Funkcionális-szemantikai szempontból utalnak a hely tulajdonosára, illetve az ott élő emberre (3.2.4., 3.2.5. *Daku-hegyes*), a terület jellemző állat- (3.2.2. *Macskás-derék*) illetve növényvilágára (3.2.1. *Szörfű-oldal*), valamint a hely funkciójára (3.1.6. *Gödrök-köze*), mivel a területen nagyszámú vályogvető gödör volt.

3.4. Az állás és a telek földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A legelő megléte, illetve hasznosítása az állattenyésztés ágazatának köszönhető. Ennek érdekében a legelőkön vagy azok közvetlen közelében bizonyos állandó építményeket hoztak létre, például tanyákat, szállásokat, illetve pihenőhelyeket. Ezek mostani vagy egykori meglétét nem csupán az építmények, hanem egyes helynevek is bizonyítják. Az *állás* földrajzi köznévi az állatok legelőn lévő delelő-, pihenőhelyét jelenti (ÚMTSz.), míg a *telek* egy nagyobb terület tanyaközpontját (NEMES 2005: 188). Két *állás* és egy *telek* köznévvvel rendelkező helynév található a legelők között, ez 7,5%-ot jelent. Az elnevezések szintagmatikus szerkesztéssel alakultak ki. A *Kis-állás* és a *Poros-állás* helynevek egyaránt utalnak a terület funkciójára (3.1.6.), vagyis arra, hogy a legelőn karámok voltak, tavasztól őszig itt tartották az állatokat, emellett kifejezik a hely viszonylagos méretét (3.1.1.), valamint az anyagát (3.1.3.). A *Kis-turgonyi-telek* elnevezés is a hely méretére (3.1.1.) utal, illetve a *Kis-Turgonyon* lévő településre.

3.5. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése

A legelők utolsó csoportjába sorolom azokat a helyneveket, amelyek *nem rendelkeznek földrajzi köznévvvel*. Tizenegy elnevezés tartozik ide, amelyek a legelők 27,5%-át jelentik, ezzel a második a magaslatokat kifejező földrajzi köznevek csoportja után.

Három-három elnevezés alakult ki morfológiai szerkesztéssel (*Bogaras*, *Siskás*, *Vigyázó*), illetve ellipszissel (*Kakat-ér* > *Kakat*, *Pecsenyés-sziget* > *Pecsenyés*, *Poros-állás* > *Poros*). A morfológiai szerkesztéssel létrejött nevek *-s* illetve *-ó* helynévképző segítségével alakultak ki.

Funkcionális-szemantikai szempontból a motiváció alapját a terület funkciója (3.1.6. *Vigyázó*), az ott lévő állat- (3.2.2. *Bogaras*) valamint növényvilág (3.2.1. *Siskás*) hozta létre. A *Siskás* helynév a *siska* 'sásféle gyomnövény' (ÚMTSz.) növénynevet tartalmazza. Az ellipszissel egy korábban meglévő helynévből eltűnik egy funkcionális-szemantikai egység (HOFFMANN 1993: 123), ezzel a szerkesztési móddal kialakult helyneveknél minden esetben a földrajzi köznévi esett ki (*Kakat-ér* > *Kakat*, *Pecsenyés-sziget* > *Pecsenyés*, *Poros-állás* > *Poros*). A *Pecsenyés* helynév a hellyel kapcsolatos eseményre utal (3.2.7.), a *Poros* a terület anyagára (3.1.3.), a *Kakat* pedig a birtokosra (3.2.4.), vagy az ott élő emberre (3.2.5.).

Metonimikus szerkesztés eredményeként két helynév alakult ki, melyek utalnak egyrészt a területen lévő növényzetre (3.2.1. *Szőrfű*), másrészt pedig a funkciójára (3.1.6.), a *Csordajárás* határrésznél hajtották ki- és be az állatokat.

Szintagmatikus szerkesztéssel a *Kis-Turgony* és a *Tó-Turgony* elnevezések jöttek létre. Mindkét helynév második névrésze azonos, mely egy egykori településnévre utal, első névrészüket motivációja viszont különbözik. A *Kis-Turgony* a hely viszonylagos méretére (3.1.1.) utal, a *Tó-Turgony* pedig a terület egyéb tulajdonságára (3.1.7.). A *Tót-turgony* határnév népetimológiával alakult (*Tó-Turgony* > *Tót-Turgony*), és a terület egyéb tulajdonságát (3.1.7.) fejezi ki, tudniillik a terület mélyen fekvő volt, és gyakran víz alá került. Belvízszabályozáskor megszűnt a mocsár, és a népi etimológia átértelmesítette a helynevet *Tót-Turgonnyá*.

4. A természetes vízfolyások elemzése

A negyedik leggyakoribb területtípust a *természetes vízfolyások* csoportja alkotja. A Kisújszállás határában található vízfolyások a Tisza és a Hortobágy-Berettyó vízrendszeréhez tartoznak. A folyók és a belvízszabályozás előtt számos kisebb patak, ér tarkította a határt, de a munkálatokat követően a mocsaras területekkel együtt jó néhány vízfolyás is eltűnt. Az általam összegyűjtött helynevek közül harmincnégy elnevezés tartozik a csoportba, ez a helynevek 15,74%-a. A vízfolyások közül huszonkilenc *ér* földrajzi köznévet tartalmaz (ez a vízfolyások 85,3%-a), egy-egy víznévben található *derék* és *völgy* névrész, három pedig nem rendelkezik földrajzi köznévvvel. Az *ér* földrajzi köznéves elnevezések közül négy víznév

kiegészüléssel jött létre, kettő közülük szintagmatikus szerkesztéssel is keletkezhetett. A többi víznév is szintagmatikus szerkesztés eredményeként alakult ki, egy kivétellel, az egytagú *Csivag* név a *Csivag-ér* második névrészének eltűnésével, ellipszissel alakult ki.

A funkcionális-szemantikai vizsgálat megmutatta, hogy az *ér* földrajzi közneves víznevek mennyire változatos csoportokat alkotnak. A motiváció alapjául szolgálhat a hely vagy a vízfolyás tulajdonsága (3.1.), azon belül például a mérete (3.1.1. *Kis-Csivag-ér, Kis-ér, Mély-ér, Nagy-Csivag-ér, Nagy-ér, Széles-ér*), az alakja (3.1.2. *Kereszt-ér*), illetve egyéb tulajdonsága (3.1.7. *Csonka-ér, Rakoncás-ér, Bukó-ér*), ezen belül pedig akár a szaga (*Büdös-ér*) vagy a folyása (*Sebes-ér, Csurgó-ér*). Motiválhatja még a névadást a vízfolyás viszonya valamely külső dologhoz, körülményhez, például a környékén lévő növényzethez (3.2.1. *Bokor-ér, Pázsit-ér, Perjés-ér*). A vízfolyás pontos elhelyezkedése (3.3.2.) motiválta a névadást a *Konta-ér* esetében. A *Konta* helynév feltételezhetően Árpád-kori településnévből (SZATHMÁRI 2008: 214) keletkezett, a vízfolyás pedig a terület mellett helyezkedik, utalva a pontos helyzetére. A víznevek funkcionális-szemantikai szempontból utalhatnak az ér területére jellemző állatvilágra (3.2.2. *Bárány-ér, Macskás-ér*), a környék birtokosára, a személy nevére (3.2.4. *Csivag, Csivag-ér, Kakat-ér, Himesdi-ér*), valamint a hellyel kapcsolatos valamely eseményre (3.2.7. *Akasztó-ér, Dögös-ér, Rakoncás-ér*). A *Rakoncás-ér* víznév többféleképpen is elemezhető (5.), hiszen utal a hellyel kapcsolatos eseményre és valamilyen egyéb tulajdonságára, az ér melletti mocsaras területen a szekér oldala a rakoncáig 'lőcs, illetőleg a szánon vagy szekéren a keresztgerendák vagy a tengelyek végére szerelt négy rúd közül egy' (TESz.) merült el. Ilyen elnevezések még a *Dancka-ér, Kakat-ér, Talján-ér ~ Tarján-ér*). Az olyan víznevek, melyek motivációja nem világos a kategorizálhatatlan nevek (6.) közé tartoznak, például a *Legény-ér* vagy a *Kerülő-ér*.

Egy-egy elnevezés részét képezik a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) és a *völgy* 'kiszáradt folyómeder' (NEMES 2005: 198) földrajzi köznevek, a *Csendes-derék* és a *Legény-völgy* víznevekben. A *Csendes-derék* víznév a vízfolyás hangjára, illetve annak nemlétére utal, az *Legény-völgy* elnevezés pedig a kategorizálhatatlan nevek (6.) csoportjába tartozik, mivel a motivációja nem egyértelmű. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező, szintagmatikus szerkesztéssel keletkezett két víznév

motivációja a viszonylagos méretük (3.1.1.) lehetett, mellyel a *Bukó-ér* két elkülönülő ágát nevezték meg (*Kis-Bukó, Nagy-Bukó*).

5. A mocsarak területtípusának elemzés

5.1. A föld és a lapos, laposa földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

A vízfolyások meglétéhez szorosan kapcsolódnak a mocsaras területek kialakulása. Ezeknek, az esőzéseknek és az alacsonyan fekvő határrészeknek köszönhetően jelentős számú *mocsár* jöhetett létre. A rendszeresen ismétlődő árvizek nélkül felszámolták volna önmagukat, de végül a szabályozásoknak köszönhetően tűntek el a határterületek köréből. Az általam gyűjtött helynevek közül huszonkét elnevezés képviseli ezt a csoportot, ami 10,19%-ot jelent.

A mocsarak elnevezései közt négy helynév része a *lapos(a)* földrajzi köznévi (ez a mocsarak 18,2 %-a). Jelentésük szerint sík vagy alacsony területről van szó, mely a mocsarak kialakulásának egyik természetes velejárója, hiszen hosszabb ideig ilyen felszíni viszonyok között képes megállni a víz. Keletkezéstörténetileg szintagmatikus szerkesztés eredményeként jöttek létre a *Vasas-kút-laposa* és a *Ludas-lapos*, ez utóbbi elnevezés kiegészüléssel is kialakulhatott, a helynevek kutatásában felhasznált források szerint a *Ludas* helynév korábban adatolható, így hozzákapcsolhattak egy osztályjelölő földrajzi köznevet. A *Vasas-kút-laposa* megnevezés további két helynév alapját képezi, melyből egy névelem redukciója révén alakultak ki újabb nevek (*Vasas-kút-lapos*, *Vasas-lapos*). Keletkezésük motivációs alapja lehet például a területre jellemző állatvilág (3.2.2. *Ludas-lapos*), valamint a hely pontos elhelyezkedése (3.3.2. *Vasas-kút-laposa*, *Vasas-kút-lapos*, *Vasas-lapos*). Az utóbbi három mocsárnév ugyanazt a területet nevezi meg, csupán a szerkezeti felépítésük módosult.

A *lapos*, *laposa* névrészes helynevek mellett a *föld* földrajzi köznévi egy sík felszínű tájra utal, NEMES MAGDOLNA munkájában 'szántóföld, földbirtok, vidék, táj' jelentéssel található (2005: 69). Ez a névrész egy mocsár megnevezésében szerepel (ez a mocsarak 4,5%-a), amely szintagmatikus szerkesztéssel vagy kiegészüléssel keletkezett (*Ludas-föld*), és a területen lévő állatvilágra (3.2.2.), a nagyszámban előforduló vadlibákra utalhat.

5.2. A derék, a mocsár és a tó földrajzi közneves helynevek nyelvi elemzése

Vannak olyan alacsonyban fekvő területek, amelyek nem állnak egész évben víz alatt, csupán időszakosan, árvizek vagy esőzések idején. Erre utal a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznévi, mely három elnevezés részét képezi (ez a mocsarak 13,6%-a). Mindegyik szintagmatikus szerkesztéssel keletkezett, de egy helynév kiegészüléssel is létre jöhetett (*Ravaszyuk-derék*).

Funkcionális-szemantikai szempontból a névadások alapjául szolgálhat a hely funkciója, működése (3.1.6. *Ravaszyuk-derék*), egyéb tulajdonsága (3.1.7. *Nyári-derék*, az elnevezés PESTY FRIGYES szerint arra utal, hogy terület egész nyárig hozzáférhetetlen volt, a sok víz és posvány miatt) (1978: 134), illetve többféle jellemzője (5.), például a *Karajános-derék* utalhat a terület birtokosára, az ott lakó emberre (3.2.4., 3.2.5.), valamint a hellyel kapcsolatos eseményre egyaránt (3.2.7.).

A *mocsár* 'süppedékes, vízinövényekkel benőtt terület' (TESz.) földrajzi köznévi, mint a terület típusának a megnevezője egy helynévben fordul elő, a *Karajános-mocsár* esetében, mely szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre és az elnevezést többféle jellemző (5.) motiválhatta. Utalhat egyrészt a terület birtokosára, az ott lakó emberre (3.2.4., 3.2.5.), illetve a hellyel kapcsolatos eseményre (3.2.7.), amely UY PÉTER által írt történetben a következőképpen szerepel: Kara János a kevi vezérnek Zádornak volt hű szolgája, aki, mikor gazdája háborúba ment, annak szerelmének, Kun Ágotának vitte az üzeneteket. Mivel Turgonyon is keresztül vezetett útja, ott összebarátkozott a tót származású Turgony vezérrel, aki felbiztatta Ágota elrablására és Zádor elveszejtésére. Ágota elrablását megakadályozták, Turgonyt a tóba vágták, Kara pedig menekülés közben belefűlladt a mocsárba, amit azóta neveznek *Karajános-mocsárnak* (2000: 71-106).

A *mocsarak* névcsoportját vizsgálva a földrajzi köznevek jelentései közül a felszíni formához kapcsolódót kell figyelembe venni. A *tó* földrajzi köznévi is mást-mást jelent a terület típusát tekintve, a *mocsár* esetében például olyan mélyebb része a határnak, amely tovább tartja a vizet, illetve nevezhető lapálnak is (NEMES 2005: 187). A *Gyalpár-tó* szintagmatikus szerkesztéssel vagy kiegészüléssel alakult ki

(*Gyalpár* > *Gyalpár-tó*), és a terület birtokosára, az ott lakó emberekre utal (3.2.4., 3.2.5.).

A *Gyalpár* és a *Gyalpár-tó* elnevezés ugyanazt a területet jelöli, melynek egy, a városhoz közelebb eső részét külön is megnevezték. A mocsár része a *Gyalpár-eleje*, mely szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre, és valamely más helyhez való viszonyát, a terület egy részét nevezi meg (3.3.1.).

5.3. A földrajzi köznévvvel nem rendelkező helynevek nyelvi elemzése

A mocsarak elnevezésének legnagyobb csoportját alkotják a **földrajzi köznévvvel nem rendelkező** helynevek (ez a mocsarak 50%-a). Keletkezéstörténeti szempontból szintagmatikus (*Kis-Halas*, *Kis-Mirhó*, *Nagy-Halas*, *Nagy-Mirhó*), metonimikus (*Bárány*, *Gyalpár*, *Ravasz-lyuk*), morfematikus (*Halas*, *Ludas*: –s helynévképzővel jöttek létre) és metaforikus (*Szejkő*) szerkesztéssel, valamint jelentéshasadással (*Mirhó*) alakultak ki az elnevezések. Funkcionális-szemantikai szempontból is igen változatos csoportokba sorolhatóak e helynevek. Motiváló hatása lehet a hely más helyhez való viszonyának, például a területre jellemző állatvilágnak (3.2.2. *Bárány*, *Halas*, *Ludas*), valamint a birtokosnak, az ott lakó embernek (3.2.4., 3.2.5. *Gyalpár*). Motiváció alapjául szolgálhat a hely valamely tulajdonsága, például a mérete (3.1.1. *Kis-Halas*, *Kis-Mirhó*, *Nagy-Halas*, *Nagy-Mirhó*), a színe (3.1.4. *Szejkő*), a funkciója, működése (3.1.6. *Ravasz-lyuk*), illetve típusa, fajtája (*Mirhó*), mivel a *mirhó* 'lapály, árterület' (ÚMTSz.) földrajzi köznévből bármiféle egyéb morféma hozzákapcsolása nélkül keletkezett helynév.

6. A gát, a sárrét, a rét, az erdő, a csatorna, a gödör és a domb területtípusok elemzése

A helynevek közül húsz elnevezés hét területtípust jelöl meg, a határnevek 2,77%-a **gát**; 1,85%-a **sárrét**, illetve **rét**; 0,93%-a **erdő**, valamint **csatorna** és 0,46%-a **gödör** és **domb**.

A *gát* földrajzi közneves helynevek szintagmatikus szerkesztés eredményeként jöttek létre (*Gyalpár-gát, Karajános-gát, Konta-gát, Mirhó-gát, Pap-gát, Sárga-gát*), közülük kettő kiegészüléssel is kialakulhatott (*Gyalpár-gát, Konta-gát*).

Funkcionális-szemantikai szempontból a *Karajános-gát* helynév kialakulását a terület birtokosa, az ott lévő személyek (3.2.4., 3.2.5.) és a hellyel kapcsolatos esemény (3.2.7.) is motiválhatta, ugyanúgy mint a *Karajános-mocsár* esetében. A *Pap-gát* létrejöttét is a területre jellemző esemény határozta meg, 1876-ban a várost nagy árvíz fenyegette, ezért a *Karajános gátját* tovább folytatták a *Csordajárás* határrészen. Minden lakos kiment töltest hordani, még a gyerekek és a papok is. A pap rakta le az első kosár földet, ez képezte a motiváció alapját (ZSOLDOS 1968: 107). A határrész birtokosára, illetve az ott élő emberre (3.2.4., 3.2.5.) utal a *Gyalpár-gát*. A *Konta* helynév feltételezhetően Árpád-kori településnévből (SZATHMÁRI 2008: 214) keletkezett, a gát a terület mellett helyezkedik el (*Konta-gát*), utalva a pontos fekvésére. A *Mirhó-gát* motivációjának alapja a terület típusa, fajtája (lásd *Mirhó*). A *Sárga-gát* elnevezése magába foglalja a terület egy-egy jellemző tulajdonságát, a színét (3.1.4.), illetve az anyagát (3.1.3.).

A *sárrét* és a *rét* területtípus csoportjába összesen nyolc helynév tartozik, fele-fele arányban képviselve a két típust. A *sárrétek* elnevezései szintagmatikus szerkesztéssel (*Büdös-lapos, Kengyel-sziget, Nagy-Kengyel*), metaforikus úton (*Kengyel*), illetve kiegészüléssel (*Kengyel-sziget*) jöttek létre. A motivációjuk minden esetben a hely valamely tulajdonságához köthetőek, például a terület viszonylagos méretéhez (3.1.1. *Nagy-Kengyel*), az alakjához (3.1.2. *Kengyel, Kengyel-sziget*) és egyéb tulajdonságához (3.1.7.), a *Büdös-lapos* sárrétnél a szagához.

A *rétek* elnevezései szintagmatikus szerkesztés eredményeként jöttek létre (*Csendes-sziget, Karajános-sziget, Kis-Nyári, Nagy-Nyári*), valamint kettő ellipszissel is kialakulhatott (*Kis-Nyári, Nagy-Nyári*).

A funkcionális-szemantikai elemzés alapján az elnevezések kifejezhetik a hely viszonylagos méretét (3.1.1. *Kis-Nyári, Nagy-Nyári*), valamely egyéb tulajdonságát (3.1.7.), például a hangját vagy annak hiányát (*Csendes-sziget*), a *Karajános-sziget* pedig a terület birtokosát vagy az ott élő embert (3.2.4., 3.2.5.).

Az összegyűjtött helynevek között két nagyobb összefüggő **erdő** elnevezése szerepel, a *Gyalpári-erdő* és a *Lakosok-erdeje*. Mindkettő szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, és utalnak egyrészt a pontos elhelyezkedésre (3.3.2. *Gyalpári-erdő*), másrészt a terület birtokosára (3.2.4. *Lakosok-erdeje*).

Szintén két elnevezés tartozik a **csatorna** területtípus csoportjába, a *Villogó* és a *Villogó-csatorna*, melyek ugyanazt a helyet jelölik, a különbség alapját a terület fajtáját megnevező földrajzi köznévi jelenti. A *Villogó-csatorna* szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, a *Villogó* pedig a *Villogó-csatorna* helynév második névrészeinek ellipszisével. Mindkét elnevezés a hely egyéb tulajdonságára (3.1.7.), a napsugarak vízen való fényjátékára, villogására utal.

Meg kell még említeni a **gödör** és a **domb** területtípusokat, melyeket egy-egy határterület képvisel. Mindkét területfajta helyneve szintagmatikus szerkesztés eredményeként keletkezett (*Sárgödrös-tó*, *Igarió-laponyag*). Motivációjuk alapja a terület tulajdonsága, pontosabban az anyaga (3.1.3.), mivel a *Sárgödrös-tó* szikes talaja nehezen nyeli el a vizet, így nagy esőzésekkor úgy néz ki, mint egy tó. Az *Igarió-laponyag* helynév kategorizálhatatlan (6.), mivel a névadás motivációja nem világos, SZATHMÁRI ISTVÁN írásában a népi tudat szerint az *Igarió* elnevezés kun eredetű, de jelentése nem ismeretes. (2008: 214).

III. Összegzés

A város alföldi jellege megmutatkozik a határának felszíni formáiban. Erre utalnak a helytípusok arányai is, mivel a leggyakrabban előforduló területek a mocsaras rétek, a szántók, valamint a legelők. A csoportokon belül a földrajzi köznevek szerint kerültek vizsgálat alá a helynevek, mivel jelentésük nagymértékben utal a területfajtákra. A területtípusok jellemzőit is jól tükrözik a megnevezések földrajzi köznévi tagjai (például a magaslatokat, alacsonyabban fekvő területeket stb.). Az így csoportosított helynevek vizsgálata a keletkezéstörténettel folytatódott, majd a funkcionális-szemantikai elemzéssel zárult, minden esetben lebontva az egyes határnevek szintjére.

Keletkezéstörténeti szempontból az összes helynévre vonatkozóan a következőket lehet megállapítani:

1. **szintagmatikus szerkesztés:** az összes általam gyűjtött helynév közül 164 keletkezett ezzel a szerkesztési móddal. Ez azt jelenti, hogy a 215 helynév - ami nem egyenlő a területek darabszámával, mivel egy helynév több területet is takarhat, például a *Nagy-halom* esetében, mert megnevez egyrészt egy legelőt, másrészt pedig egy mocsaras rétet, valamint egy területnek több elnevezése is lehet, például a *Ludas* mocsarat *Ludas-lapos* és *Ludas-föld* néven is ismerték - 76,3%-a tartozik ebbe a csoportba.
2. **morfematikus szerkesztés:** tizennégy helynév jött létre ezzel a szerkesztési eljárással, amely az összes helynévnek a 6,5%-a. Az csoportba tartozó elnevezések mindegyike helynévképző segítségével alakult ki, 92,9%-a *-s* helynévképzővel, például a *Halas* vagy a *Siskás* helynevek esetében, 7,1%-a pedig *-ó* helynévképzővel, a *Vigyázó* határnévben.
3. **jelentésbeli névalkotással keletkezett nevek:**
 - 3.1. **jelentéshasadás:** egyetlen helynév alakult ki ezzel a módszerrel, vagyis egy puszta földrajzi köznévi alakult helynévvé bármiféle formáns hozzákapcsolása nélkül. A *Mirhó* elnevezés képviseli ezt a csoportot.

3.3. **metonimikus névadás:** tizenkét helynév alkotja ezt a csoportot, melyek 5,5%-át teszik ki az összes elnevezésnek. Ide sorolhatóak például a *Babó*, a *Bárány*, a *Kénytelen* vagy akár a *Szörfű* helynevek.

3.4. **metaforikus névadás:** a helynevek 1,8%-a tagja a csoportnak, ez négy határnevet jelent. Három elnevezés szemantikailag az alakmeghatározó nevek közé tartozik, a *Kengyel*, a *Kukora* és a *Nyakvágó*.

4. szerkezeti változással alakult nevek:

1.1. **ellipszis:** ennek az eljárásnak a során a helynév egy funkcionális-szemantikai egysége, az egyik névrésze eltűnik. A tizenhárom helynév közül (a határnevek 6%-a), melyek ebbe a csoportba sorolhatók, mindegyiknél a földrajzi köznévek tűntek el (*Csivag-ér* > *Csivag*, *Pecsenyés-sziget* > *Pecsenyés*, *Karajános-mocsár* > *Karajános*).

1.2. **redukció:** akkor beszélhetünk redukcióról, amikor egy vagy több névelem kiesik a helynévből, de ezek nem névrészi szerepű elemek. A név funkcionális szerkezeti típusa nem módosul, lexéma vagy kötött morféma is kieshet a névből. Szóelem redukciójával alakult ki hat határnév (a helynevek 2,8%-a). Öt elnevezés esetében az *-a* birtokos személyjel tűnt el a *laposa* földrajzi köznéből (*Vasas-kút-laposa* > *Vasas-kút-lapos*). Egy névrész is kieshet a helynévből, ezáltal létrehozva egy új elnevezést (*Karajános* > *Kara*, *Vasas-kút-laposa* > *Vasas-lapos*). A *Vasas-lapos* esetében kettős redukcióról beszélhetünk, mivel nemcsak a *kút* köznévtűnik el az elnevezésből, hanem az *-a* birtokos személyjel is.

1.3. **kiegészülés:** a helynevek keletkezéstörténeti vizsgálata alapján a második, legtöbb határnevet magába foglaló csoportról van szó. A szerkezeti változás alapja az a névalkotási eljárás, mely során egy meglévő helynévhez osztályjelölő földrajzi köznévt kapcsolódik. Harminchat helynév alakult ki ezzel az eljárással (a határnevek 16,7%-a). Az ide tartozó helynevek nem kizárólagosan ennek a csoportnak a tagjai, sok esetben szintagmatikus szerkesztéssel is kialakulhattak (*Hattyús-lapály*, *Rakoncás-ér*).

1.4. **bővülés:** olyan szerkesztési mód, mely során a helynevet egy új névelemmel toldanak meg (*Kereszt-sziget* > *Keresztes-sziget*).

1.5. **népetimológia:** a helynév elveszíti etimológiai áttetszőségét, motívátlanává válik, ezáltal a beszélők újfajta motivációt teremtenek a számára. *Tó-Turgony* > *Tót-Turgony*, ez a terület mélyen fekvő volt, gyakran víz alá került, a belvízszabályozáskor azonban megszűnt a mocsár, és a népi etimológia átértelmesítette a helynevet (HOFFMANN 1993: 67-143).

A másik elemzési mód, amelyet a helynevek vizsgálatánál alkalmaztam, a funkcionális-szemantikai volt. Ez a módszer meghatározza a helynevek keletkezésének motivációját, amelyek a következők lehetnek:

1. kifejezik a hely valamely sajátosságát:
 - 1.1. a hely tulajdonságát (a dolgozatomban **3.1.**-es számokkal van jelölve)
 - 1.2. a hely viszonyát valamely külső dologhoz (dolgozatomban: **3.2.**)
 - 1.3. a hely valamely más helyhez való viszonyát (dolgozatomban: **3.3.**)
2. többféleképpen elemezhető nevek (dolgozatomban: **5.** *Dancka, Kukora, Kulis*)
3. kategorizálhatatlan nevek (dolgozatomban: **6.** *Ládafia, Legény-ér*)

A legtöbb helynév motivációs alapja a hely viszonylagos mérete (dolgozatomban: **3.1.1.**), mely a hely tulajdonságát nevezi meg (*Kis-Perjés, Nagy-Nyári, Nagy-kert*). Sok elnevezés utal a hely pontos elhelyezkedésére (dolgozatomban: **3.3.2.** *Határ-sziget, Macskás-ér-sziget*), illetve a terület birtokosára, az ott élő emberekre (dolgozatomban: **3.2.4., 3.2.5.** *Karajános, Szabó-sziget*). Hasonló arányban motiváló hatású a területen lévő állat- (**3.2.2.** *Ludas, Békás*) illetve növényvilág (**3.2.1.** *Pázsit, Babó*), a hellyel kapcsolatos esemény (**3.2.7.** *Akasztó-domb, Dögös-ér*), a funkciója (**3.1.6.** *Falu-sziget, Vigyázó*), illetve az egyéb tulajdonságai (**3.1.7.** *Büdös-lapos, Csendes-sziget, Csonka-ér, Villogó*). A helynevek utalhatnak még a területen lévő építményre (**3.2.3.** *Kút-hát, Vermes-halom*), a határrész alakjára (**3.1.2.** *Kereszt-ér, Kengyel*), anyagára (**3.1.3.** *Darancsok-halom, Göröngyös-pusztta*), színére (**3.1.4.** *Sárga-gát, Szejkő*), illetve arra, hogy a hely valaminek a része (**3.3.1.** *Szörfű-oldal, Gyálpár-eleje*) (HOFFMANN 1993: 43-54).

IV. Szótár

Akasztó-domb 'legelő Túrkeve D-i határában' 1968: *Akasztó-domb* (ZSOLDOS 1968: 54). **Akasztó-halom** néven is ismerték.

A név az *akaszt* 'rajta marad, függve marad' (TESz.) igéből képzett folyamatos melléknévi igenév és a *domb* 'természetes földkiemelkedés' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés valószínűleg egy olyan magaslatra utal, ahol a halálos ítéleteket hajtották végre.

Akasztó-ér 'vízfolyás Túrkeve D-i határában az Akasztó-dombtól É-ra' 1852: *Akasztó Ér* (k.t.). Vö. **Akasztó-domb**.

Az elnevezés első névrésze az *Akasztó-domb* első névrészeivel azonos, amelyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel, s a vízfolyás földrajzi helyzetére utal.

Akasztó-halom 'legelő Túrkeve D-i határában' 1852: *Akasztó Halom* (k.t.). **Akasztó-domb** néven is ismerték.

Az elnevezés első névrésze megegyezik az *Akasztó-domb* helynév első névrészeivel, melyhez a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel.

Babó 'szántó Kisújszállás DNY-i határában Kisújszállás és Fegyvernek közt' 1852, 1872, 1980, 1984, 2000: *Babó* (k.t., SZABÓ 1872: 230, FÖLDI 1980: 25, kézirat t., HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395), 1852: *Babó* (k.t.). Vö. **Babó-oldal**.

Az elnevezés metonimikus névalkottással keletkezhetett a *babó* 'főként a rozs- vagy búzavetésben tenyésző, lilás színű, pillangós virágú gyomnövény; vadbab, vadborsó' (MTSz.)

növénynevből. A helynév a táj jellemző növényzetére utal.

Babó-oldal 'szántó Kisújszállás DNY-i határában a Babó határterület egy része' 1819-1869: *Babó Oldal* (2.kfm.). Vö. **Babó**.

Az elnevezés a *Babó* helynévből alakult ki az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) földrajzi köznévi való kiegészülés eredményeként, s a szántó pontos elhelyezkedésére utal.

Bánom-kert 'szántó Kisújszállás NY-i határában Kenderes és Kisújszállás közt' 1819-1869, 1852, 1918, 1984: *Bánom kert* (2.kfm., k.t., M. KISS 1918: 213, kézirat t.), 1852: *Bánom Kert* (k.t.), 1864, 1872, 1913: *Bánomkert* (BOGNÁR 1978: 132, SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95).

A név a *bán* 'megbánást érez, sajnál' (TESz.) ige E/1. személyű tárgyas ragozású alakjának és a *kert* 'növény- vagy állatvédelmi szempontból körülkerített terület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés eredetére nézve több magyarázat is létezik. SZINNYEI JÓZSEF Magyar Tájiszótára szerint a *bánom-kert* olyan kert, amelyet a víz gyakran meg szokott nyomni, lévén a terület igen alacsonyan fekvő részen található. PESTY FRIGYES munkája szerint a területnek igen hosszú dűlője van, és az osztó mondta rá: bánom, hogy ilyen hosszú dűlőt osztottam (1978: 132). ZSOLDOS EMESE 1968-as kutatásai alapján az elnevezés negyedik magyarázata az, mely szerint az emberek megbánták, hogy olyan messzire tették a várostól a gyümölcsösüket, mert egy kis szilváért, szőlőért 5-6 kilométert kellett gyalogolniuk (1968: 56-57). KISS LAJOS szerint az országnak azon a részén, amely a 17. sz. folyamán török hódoltság alá tartozott, sokfelé fordul elő *Bánom*, *Bánom-hegy*, *Bánom-*

kert, *Bánom-szőlő*-féle helynév (Vö. FNESz. *Bánom*). A közfelfogás szerint a *Bánom* helynév a tréfás nevek közé tartozik, és a *bán* ige jelentő mód jelen idő egyes szám első személyű, tárgyas ragozású alakjából vált tulajdonnévvé. Azzal hozzák kapcsolatba, hogy az így jelölt föld csalódást okozott tulajdonosának, bérlőjének. Az 1805. évi *Banum* (1970: 148) alakváltozat alapján azonban felmerült az a gondolat is, hogy a *Bánom* helynév a latin *bānum* 'eltiltás' főnévből való, s népetimológias úton kapta *Bánom* alakját. SZATHMARI ISTVÁN is leírja latin *banum* 'eltiltás' főnévből való származtatást (2008: 215.).

Bárány 'mocsár Kisújszállás ÉNy-i részén a Bárány-ér mellett' 1768, 1852: *Bárány* (k.t.). Vö. **Bárány-ér**

Az elnevezés metonimikus névalkotással keletkezhetett a *bárány* állatnévből. A helynév a mocsár pontos elhelyezkedésére utal.

Bárány-ér 'vízfolyás Kisújszállás Ény-i részén Kenderes és Kisújszállás határában' 1852: *Bárány Ér* (k.t.), 1872, 1918: *Bárányér* (SZABÓ 1872: 230, M. KISS 1918: 213), 1924: *Bárány ér* (k.t.), 1980, 1984: *Bárány-ér* (FÖLDI 1980: 25, kézirat t.).

A víznév a *Bárány* helynévből alakult ki az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévvél való kiegészülés eredményeként.

Békás 'szántó Kisújszállás É-i határában' 1819-1869: *Békás* (2.kfm.), 1852, 1872, 1913, 1924, 1984: *Békás* (k.t., SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, k.t., kézirat t.).

A név a *béka* 'brekegő hangot adó kisebb kételtű állat' (TESz.) állatnévből morfológiai szerkesztés eredményeként az *-s* helynévképzővel jött létre. A név az ott élő állatokra utal.

Bodzás-völgy 'szántó Kisújszállás Ny-i határában Fegyvernek és Kisújszállás között' 1872: *Bodzás völgy* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *bodza* növénynév *-s* melléknévképzős származékának és a *völgy* 'hegyek, magaslatok közötti, alacsonyabban fekvő terület vagy mélyedés' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés eredetileg talán völgynévként szerepelhetett, ami metonimikusan válhatott az ott kialakult szántó nevévé. A terület pontos elhelyezkedésére utalhatott.

Bogaras 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1864, 1872, 1980, 1984: *Bogaras* (BOGNÁR 1978: 133, SZABÓ 1872: 230, FÖLDI 1980: 25, kézirat t.), 1924: *Bogáros* (k.t.).

A név a *bogár* állatnévből morfológiai szerkesztés eredményeként jött létre az *-s* helynévképzővel. Az elnevezés a legelő jellemző állatvilágára utal. PESTY FRIGYES szerint onnan ered az elnevezés, hogy az ollósbogár sok kárt tett a területen (1978: 133).

Bokor-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1872: *Bokorér* (SZABÓ 1872: 230).

A víznév a *bokor* 'cserje' (TESz.) növénynév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző növényzetére utalhat.

Boleman-halom 'legelő közvetlenül Kisújszállás DK-i határában a Lógókerten belül' 1980: *Boleman-halom* (FÖLDI 1980: 25). **Ivánkai-halom** néven is ismerték. Vö. **Lógó-kert**.

A helynév a *Boleman* személynév és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A népetimológia szerint a halom tetjén állt a Bolemán-kastély.

Bukó-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1968: *Bukó ér* (ZSOLDOS 1968: 59).

A név a *bukik* 'alámerül' (TESz) ige folyamatos melléknévi-igenévi alakjának és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés motivációja, hogy a vízfolyás körüli magasabb területről bukik le a víz az érbe.

Büdös-ér 'vízfolyás Kisújszállás Ny-i határában, a Büdös-lapos mellett' 1980: *Büdös ér* (FÖLDI 1980: 22). Vö. **Büdös-lapos.**

A víznév első névrésze megegyezik a *Büdös-lapos* helynév első névrészával, melyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévről kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés az ér pontos elhelyezkedésére utal.

Büdös-halom 'szántó Kisújszállás Ny-i határában, a Büdös-lapos mellett' 1852: *Büdös Halom* (k.t.). Vö. **Büdös-lapos.**

A név a *büdös* 'erős szagú' (TESz.) melléknév és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévről összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a szántó pontos elhelyezkedésére utal.

Büdös-lapos 'sárrét Kisújszállás Ny-i határában Kisújszállás és Fegyvernek közt' 1790, 1845: *Büdös Lapos* (k.t., k.t.), 1819-1869: *Büdes lapos* (2.kfm.), 1852: *Büdös Laposs* (k.t.), 1980: *Büdös-lapos* (FÖLDI 1980: 22).

A név *büdös* 'erős szagú' (TESz.) melléknév és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévről összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a mocsaras terület kellemetlen szagára utal.

Cigány-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i határában az Ecsegfalva és Kisújszállás közötti területen' 1852: *Cigány Sziget* (k.t.), 1852: *Cigány*

sziget (k.t.), 1872: *Czigánysziget* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *cigány* 'cigány ember' köznévről és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévről összetételével, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. PESTY FRIGYES szerint a terület igen sáros, ezért van a rondaságot kifejező cigány predikátuma adva (1978: 134).

Cimbás 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1913: *Cimbás* (MÉSZÁROS 1913: 95).

A helynév a *cimba* 'cigaretta' (Érsekújvár) (ÚMTSz.) köznévből az -s helynévképzővel morfematikus szerkesztés eredményeként jött létre, s talán az ott végzett jellemző tevékenység motiválhatta.

Csegei-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1864: *Csegei sziget* (BOGNÁR 1978: 134).

Az elnevezés a *Csegei* (1398: *Chegey*, RMCsSz.) családnév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévről összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen földet birtokolt személy nevét őrzi.

Csendes-derék 'vízfolyás Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Kenderes közt a Csendes-sziget mellett' 1819-1869: *Csendes-Derék* (2.kfm.). Vö. **Csendes-sziget.**

Az elnevezés első névrésze a *csendes* 'zajtalan' (TESz.) melléknév, melyhez a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznévről kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés a vízfolyás csendes, lassú folyására vagy pontos elhelyezkedésére utal.

Csendes-sziget 'rét Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Kenderes közt

a Csendes-derék mellett' 1791, 1864: *Csendes sziget* (tü.jk., BOGNÁR 1979: 57), 1852: *Csendes Sziget* (k.t.). Vö. **Csendes-derék**.

A név a *csendes* 'zajtalan' (TESz.) melléknév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző tulajdonságára, csendes vagy szélmentes jellegére utal.

Csikós Gyurka 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1851, 1864: *Csikós Gyurka* (tü.jk., BOGNÁR 1978: 134), 1852: *Csikos Gyurka* (k.t.), 1872: *Csikósgyurka* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *Csikós Gyurka* kételemű személynévből jött létre metonimikus névadással. Az elnevezés birtoklásra utalhat.

Csivag 'vízfolyás Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1872, 1913: *Csivag* (SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95), 1918: *Csivak* (M. KISS 1918: 213). **Csivag-ér** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Csivag-ér* víznevből a második névrész ellipszisével alakult ki.

Csivag-ér 'vízfolyás Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1867: *Csivek ér* (kgj.jk.). **Csivag** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Csivag* ~ *Csivak*, személynévi eredetű, egy kun 'napfény' jelentésű személynévből származik (BARTHA 2002: 52), melyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személyre utalhat vagy az ér jellemző tulajdonságára, napos jellegére utalhat.

Csonka-ér 'vízfolyás Kisújszállás ÉNy-i határában Kisújszállás és

Kenderes közt' 1872: *Csonka ér* (SZABÓ 1872: 230), 1918: *Csonkaér* (M. KISS 1918: 213).

A víznev a *csonka* 'megcsonkult' (TESz.) melléknév vagy a *csonka* 'partvédő, esetleg vesszőfonással is megerősített földgát' (ÚMTSz.) főnév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér tulajdonságára vagy funkciójára utalhat.

Csorbai-kettős-halom 'szántó Kisújszállás Dny-i határában Kisújszállás és Kuncsorba közt' 1980: *Csorbai-Kettős-halom* (FÖLDI 1980: 22). **Kettős-halom** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Csorba* helynév –i helynévképzős alakjának és a *Kettős-halom* helynévnek az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Csordajárás 'legelő közvetlenül Kisújszállás K-i határában' 1980: *Csordajárás* (FÖLDI 1980:), 1984: *Csorda járás* (kéziratos t.).

A helynév a *csordajárás* 'az az út, amelyen a csorda naponként jár' (ÚMTSz.) köznévből jött létre metonimikus névadással. Az elnevezés arra utal, hogy ezen a területen hajtották ki és be az állatokat.

Csurgó-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1864: *Csurgó ér* (BOGNÁR 1978: 134).

A helynév a *csorgó* 'folydogáló' (TESz.) melléknévi igenév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér lassú folyására utalhat.

Dabi-laponyag 'legelő Kisújszállás K-i határában' 1852: *Dabi Laponyag* (k.t.).

Az elnevezés a *Dabi* (1430: *Daby*, RMCsSz.) családnév és a *laponyag* 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) földrajzi köznévi össze-

tételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személyre utalhat.

Daku-hegyes 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1924: *Daku hegyes* (k.t.), 1980: *Daku-hegyes* (FÖLDI 1980: 25).

A helynév a *Daku* családnévnek (*Daku*, 2001: 194) vagy a *daku* 'rendszerint báránybőrből, olykor posztóból, szövetből készült, de ez utóbbi esetben szörmével bélelt rövid, ködmönszerű télikabát' (ÚMTSz.) köznévnél és a *hegyes* 'csúcsban végződő földterület' (NEMES 2005: 90) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A népetimológiai magyarázat szerint a kevi országot éppen a Daku-tanyánál törik meg, így a Daku-földet hegyre vágja.

Dancka 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1768: *Dantzka* (k.t.), 1864: *Danczka* (BOGNÁR 1978: 134). **Dancka-sziget** néven is ismerték. Vö. **Dancka-ér**.

Az elnevezés a *Dancka-sziget* helynévből alakult ki ellipszissel.

Dancka-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában a **Dancka-sziget** mellett' 1820, 1852: *Dantzka Ér* (k.t., k.t.), 1852: *Dancka ér* (k.t.).

A név a *Dancka* helynév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér pontos elhelyezkedésére utal.

Dancka-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1852, 1984: *Dancka sziget* (k.t., kézirat t.), 1852: *Dantzka Sziget* (k.t.), 1820, 1872: *Danczka sziget* (k.t.), SZABÓ 1872: 230). **Dancka** néven is ismerték. Vö. **Dancka-ér**.

Az elnevezés a *dancka* 'mélyebben fekvő, lapos terület, ahol megáll a víz' (ÚMTSz.) vagy 'a Gdańsk helynév

előzménye a latin *Gedanum* átkerült a poláb-lengyel nyelvbe, ebből alakult ki a Danzig német név, a magyarba már a német alak került át' (FNESz.) és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés idegen eredetű, amit a magyar a maga nyelvéhez formált: pl. Danzig – Dancka, a köztudatba így ment át azáltal, hogy valamely hadi, vagy történelmi esemény e magyar nevet megteremtette /1915: 86/ Szalontai helynév – egy laposnak a neve, OLTYÁN SÁNDOR idegen város /Danzig/ hatásának tartja /1920: 90/ Elképzelhető az is, hogy idegen eredetű személynévből keletkezett helynév.

Darancsok-halom 'szántó Kisújszállás DNy-i határában Kisújszállás és Kuncsorba közt' 1852: *Dárantsok Halom* (k.t.).

A helynév a *darancs* 'göröngy' (ÚMTSz.) köznévnél többes számú alakjának és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a halom földjének minőségére utalhat.

Domb-sziget 'legelő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1778, 1913: *Dombsziget* (tü.jk., MÉSZÁROS 1913: 95), 1864, 1984: *Domb sziget* (BOGNÁR 1978: 134, kézirat t.), 1980: *Domb-sziget* (FÖLDI 1980: 25).

A név a *domb* 'természetes földkiemelkedés' (TESz.) földrajzi köznévnél és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő természeti sajátosságaira, az

alakjára, környezetéhez képest magasabb fekvésére utalhat.

Dögös-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában, Ecsegfalva és Kisújszállás közt' 1819-1869: *Dögös-ér* (2.k.fm.), 1852, 1864, 1894: *Dögös ér* (k.t., BOGNÁR 1978: 135, kézirat t.), 1852: *Dögös Ér* (k.t.), 1872: *Dögösér* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Dögös-ér-hát**.

A név a *dög* főnév *-s* melléknév-képzős alakjának és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. PESTY FRIGYES írásában az elnevezést azzal magyarázzák, hogy sok állat, főként szarvasmarha pusztult el a gázlóban (1978: 135).

Dögös-ér-hát 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában a Dögös-ér mellett' 1984: *Dögös érhát* (kézirat t.). Vö. **Dögös-ér**.

A név a *Dögös-ér* víznév és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a rét pontos elhelyezkedésére utal.

ÉR-ÁLLÁS 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Karcag és Ecsegfalva közötti részen' 1913: *Érállás* (MÉSZÁROS 1913: 95).

A helynév az *ér* 'rétek nedves időkbén süppedékes része' (NEMES 2005: 55) földrajzi köznévként és az *állás* 'tágas térség' (NEMES 2005: 6) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület tulajdonságára utal: esőzésekkel az alacsonyan fekvő, lapos területen megáll a víz.

Falu-sziget 'szántó közvetlenül Kisújszállás É-i határában a Karcag és Kenderes közti határrészen' 1924: *Falu sziget* (k.t.).

A helynév a *falú* 'kisebb emberi település vagy földbirtok' (TESz.) köznévként és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld, vagy folyókanyarulattól

körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A névadás motivációja, hogy a terület magasabb fekvésű és közel van a városhoz. Erre a helyre néhány tanya települt, együttesen mintegy falut alkotnak.

Farkasgödrös-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti részen' 1864: *Farkas gödrös sziget* (BOGNÁR 1978: 135).

A helynév a *farkasgödör* 'farkasverem' (CsángSz.) köznévként és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. PESTY FRIGYES szerint az elnevezés arra utal, hogy a farkasok elszaporodása idején farkasfogó csapdákat állítottak, illetve lessgödröket ástak az állatok számának visszaszorítása érdekében (1978: 135).

Fattyú-sziget 'szántó Kisújszállás É-i határában a Kara-hát ~ Kurva-hát határterület része' 1768: *Fattyú Sziget* (k.t.), 1789: *Fatiu sziget* (k.t.), 1921: *Fattyu sziget* (tü.jk.). Vö. **Kara-hát ~ Kurva-hát**.

A helynév a *fattyú* 'zöldtakarmánynak való, sűrűn vetett kukorica, csalamádé; a tarlón elhullt szemekből kikelt gabona; gyengén fejlődő, termést nem hozó virág' (ÜMTSz.) köznévként és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület uralkodó növényzetére utalhat.

Gödrök-köze 'legelő Kisújszállás D-i határában közvetlenül a város szélén' 2003, 2009: *Gödrök köze* (k.t.,k.t.).

Az elnevezés a *gödör* 'mélyedés' (TESz.) köznévként többes számú alakjának

és a *köz* 'személyeket, dolgokat egymástól elválasztó terület, térköz' (TESz.) földrajzi köznévvé -e birtokos személyjellel ellátott alakjának összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés motivációja, hogy a területen nagyszámú vályogvető gödör volt.

Göröngyös 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában Túrkeve és Kisújszállás közt' 1778, 1872, 1913, 1980, 1984: *Göröngyös* (tü.jk., SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, FÖLDI 1980: 25, kézirat t.), 1864: *Göröngyös* (BOGNÁR 1978: 133). **Göröngyös-pusztá** néven is ismerték.

A név a *göröngy* 'földrög' (TESz.) főnévből morfematikus szerkesztés eredményeként az -s helynévképzővel jött létre. Az elnevezés a terület földjének minőségére utal.

Göröngyös-oldal 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában a Göröngyös része' 1820, 1852: *Göröngyös oldal* (k.t., k.t.), 1852: *Göröngyös Oldal* (k.t.). Vö. **Göröngyös, Göröngyös-pusztá**.

A név a *Göröngyös* helynévből alakult ki az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) köznévvvel való kiegészülés eredményeként. Az elnevezés a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Göröngyös-pusztá 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában Túrkeve és Kisújszállás közt' 1924: *Göröngyös pusztá* (k.t.). **Göröngyös** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Göröngyös* helynévből alakult ki a *pusztá* 'nagyterjedésű füves síkság' (TESz.) földrajzi köznévvvel való kiegészülés eredményeként.

Gyalpár 'mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1819-1869: *Gyalpak* (2.kfm.), 1852, 1864, 1867, 1872, 1913, 1917, 1924, 1980, 1984: *Gyalpár* (k.t., BOGNÁR 1978: 133, kgy.jk., SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, M. KISS 1917: 92,

k.t., FÖLDI 1980: 25, kézirat t.). **Gyalpár-tó** néven is ismerték.

A helynév személynévi eredetű, egy kun **ǰalbar* személynév alakult helynévvé metonimikus szerkesztéssel. Ez a személynév a kun *ǰalbar-* 'kérlek, kér' (ótörök *jalbar-* 'ua.': DTS. 228) felszólító módú alakjából való (FNESz.). Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személy nevére utalhat.

Gyalpár-eleje 'mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt, a Gyalpár mocsár városához közelebb eső része' 1782-1785: *Gyalpár eleje* (1.kfm.). Vö. **Gyalpár**.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév és az *eleje* 'valamely határrésznek a településhez közelebb eső darabja' (NEMES 2005: 53) földrajzi köznévvvel összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés utal arra, hogy a *Gyalpár* mocsár egy, a városához közelebb eső részéről van szó.

Gyalpár-gát 'vasúti töltés Kisújszállás K-i határában a Gyalpár mellett' 1918: *Gyalpár gát* (M. KISS 1918: 213). Vö. **Gyalpár**.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznévvvel összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a gát pontos (egy magas töltés, melyen a Dévaványa felé közlekedő vasút haladt) elhelyezkedésére utal.

Gyalpár-laponyag 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Gyalpár mellett' 1789: *Gyalpár laponiak* (k.t.), 1819-1868: *Galpar-laponyag* (2.kfm.), 1820, 1852: *Gyalpár laponyag* (k.t., k.t.), 1852: *Gyalpár Laponyag* (k.t.), 1872: *Gyalpárlaponyag* (SZABÓ 1872: 230). **Gyalpár-sziget** néven is ismerték. Vö. **Gyalpár**.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév és a *laponyag* 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) földrajzi köznévvvel

összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. GYÖRFFY ISTVÁN szerint laponyagnak nevezik azokat a magaslatokat, amelyek a halomnál terebélyesebbek, de alacsonyabbak (2-6 m). Ezek jobbára árvizes területeken találhatóak, inkább a víz építette, de az ember temetkezés céljaira néha ezeket is felhasználta. A víz vagy az ember által elhordott halmokból is laponyagok lesznek. (1921: 61). Az elnevezés arra utal, hogy a *Gyalpár* mocsárból a rét magaslatként kiemelkedett.

Gyalpár-tó ’mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt’ 1918: *Gyalpártó* (M. KISS 1918: 213). **Gyalpár** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév és a *tó* ’olyan mélyebb része a határnak, amely tovább tartja a vizet; lapály’ (NEMES 2005: 187) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Gyalpár-sziget ’mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Gyalpár mellett’ 1789: *Gialpár Insula* (k.t.). **Gyalpár-laponyag** néven is ismerték. Vö. **Gyalpár**.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév és a *sziget* ’folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület’ (TESz.) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés arra utal, hogy a *Gyalpár* mocsárból a legelő magaslatként kiemelkedett.

Gyalpári-erdő ’erdő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt, a Gyalpár mellett’ 1980: *Gyalpári erdő* (FÖLDI 1980: 25). Vö. **Gyalpár**.

Az elnevezés a *Gyalpár* helynév –i melléknévképzős alakjának és az *erdő* köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az erdő pontos elhelyezkedésére utal.

Halas ’mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt’ 1851, 1980, 1984: *Halas* (tü.jk., FÖLDI 1980: 24, kéziratossal t.).

A helynév a *hal* állatnévből az –s helynévképzővel morfológiai szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a területre jellemző állatvilágra utal.

Határ-sziget ’szántó Kisújszállás D-i határában Túrkeve és Kisújszállás között’ 1852: *Határ sziget* (k.t.), *Határ Sziget* (k.t.).

Az elnevezés a *határ* ’területek közötti választóvonal, valamely terület szélső része, valamely helység beépítetlen, rendszerint gazdaságilag megművelt környéke’ (TESz.) köznévvől és a *sziget* ’folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület’ (TESz.) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület elhelyezkedésére utal.

Hattyas~Hattyús ’mocsaras rét Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Karcag közt’ 1768: *Hattyas* (k.t.), 1864, 1980: *Hattyús* (BOGNÁR 1979: 59, FÖLDI 1980: 24). **Hattyús-lapály** néven is ismerték.

A helynév a *hattyú* madárnévből az –s helynévképzővel morfológiai szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző állatvilágára utalhat.

Hattyús-eleje ’mocsaras rét Kisújszállás ÉK-i határában a Hattyús határterület része’ 1852: *Hattyús Eleje* (k.t.). Vö. **Hattyús, Hattyas, Hattyús-lapály**.

Az elnevezés a *Hattyús* helynévből alakult ki az *eleje* ’1. valamely határrésznek a településhez közelebb eső darabja 2. valaminek az első, kezdeti szakasza a.) falu, esetleg földterület elülső része b.) valaminek az északi része c.) valaminek a fő része, bejárata’ (NEMES 2005: 53) földrajzi köznévvől való kiegészülés, vagy szintagmatikus szerkesztés eredménye-

ként, mely a hely pontos elhelyezkedésére utal.

Hattyús-fenék 'mocsaras rét Kisújszállás ÉK-i határában a Hattyús határterület része' 1864: *Hattyúsfenék* (BOGNÁR 1978: 154). Vö. **Hattyús, Hattyas, Hattyús-lapály**.

Az elnevezés a *Hattyús* helynévből alakult ki a *fenék* 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyebben fekvő, legalsó része' (TESz.) földrajzi köznévvvel való kiegészülés, vagy szintagmatikus szerkesztés eredményeként, mely a hely pontos elhelyezkedésére utal.

Hattyús-lapály 'mocsaras rét Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1864: *Hattyús lapály* (BOGNÁR 1978: 154). **Hattyas** és **Hattyús** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Hattyús* helynévből alakult ki a *lapály* '1. környezeténél alacsonyabban fekvő síkság 2. vizenyős, lápos terület' (NEMES 2005: 124) földrajzi köznévvvel való kiegészülés, vagy szintagmatikus szerkesztés eredményeként.

Himesdi-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában a Himesdi-telek mellett' 1777, 1784, 1794: *Himesdi ér* (k.t., k.t., k.t.), 1851, 1852: *Himesdi Ér* (k.t., k.t.), 1864: *Himesdi ér* (BOGNÁR 1978: 186). Vö. **Himesdi-telek**.

A helynév első névrésze megegyezik a *Himesdi-telek* első névrészával, melyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévvvel kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel.

Himesdi-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában a Himesdi-ér és a Himesdi-telek között' 1861: *Himesdi lapos* (k.t.). **Himesdi-lapos** néven is ismerték. Vö. **Himesdi-ér, Himesdi-telek**.

Az elnevezés a *Himesdi-lapos* helynévből alakult ki az *-a* birtokos személyjel redukciójával.

Himesdi-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában a Himesdi-ér

és a Himesdi-telek között' 1819-1869: *Himesdi-lapossa* (2.kfm.), 1851, 1852: *Himesdi Lapossa* (k.t., k.t.). **Himesdi-lapos** néven is ismerték. Vö. **Himesdi-ér, Himesdi-telek**.

A helynév első névrésze megegyezik a *Himesdi-telek* első névrészával, melyhez szintagmatikus szerkesztéssel kapcsolódik a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvnek az *-a* birtokos személyjellel ellátott alakja.

Himesdi-telek 'szántó Kisújszállás D-i határában Túrkeve és Ecsefalva közti határrészen' 1852: *Himesdi Telek* (k.t.), 1864: *Himesdi telek* (BOGNÁR 1978: 186).

Az elnevezés a *Himesdi* (1548: *Himesdj*, RMCsSz.) családnévvnek és a *telek* '1. egy darab szántó föld, földterület 2. nagyobb terület tanya-központja 3. (a tanyákon) művelés alatt lévő föld, amelybe a legelő nincs beleértve 4. szántóföldön a jószág számára tartott legelő' (NEMES 2005: 188) földrajzi köznévvnek az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személy nevére utalhat.

Himesdi-telek-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában a Himesdi-telek mellett' 1852: *Himesdi Telek Lapossa* (k.t.). Vö. **Himesdi-telek**.

Az elnevezés a *Himesdi-telek* helynévvnek és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvvel *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjának az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre, s a rét pontos elhelyezkedésére utal.

Igarió 'szántó Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt, az Igarió-laponyag mellett' 1819-1869: *Igarjo* (2.kfm.), 1852: *Igario* (k.t.), 1864: *Igarijo* (BOGNÁR 1978: 132), 1917, 1918: *Igarijó* (M. KISS 1918: 213) 1980, 1984, 2000: *Igarió* (FÖLDI 1980: 25, kézirat t., HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395). Vö. **Igarió-laponyag**.

Az elnevezés az *Igarió-laponyag* helynévből a második névrész ellipszisével alakult ki.

Igarió-laponyag 'domb Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt, az Igarió szántó mellett' 1778: *Igarió laponyag* (tü.jk.), 1782-1785: *Igario Laponya* (1.kfm.), 1789: *Igario laponiak* (k.t.), 1794: *Igario laponyag* (k.t.), 1794, 1852: *Igario Laponyag* (k.t., k.t.). Vö. **Igarió**.

Az elnevezés PESTY FRIGYES szerint az *ugar* és a *jó* köznevekből alakult ki (BOGNÁR 1978: 132), melyek 'először felszántott vagy műveletlenül hagyott föld' (TESz.) illetve 'folyó' (TESz.) jelentéssel szintagmatikus szerkesztéssel alakulhattak ki, melyhez a *laponyag* 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik. SZATHMÁRI ISTVÁN írásában a népi tudat szerint az *Igarió* elnevezés kun eredetű, de jelentése nem ismeretes. (2008: 214).

Igarió-lapos 'szántó Kisújszállás D-i határában az Igarió szántó egy része' 1778: *Igario lapos* (tü.jk.), 1917: *Igarja lapos* (M. KISS 1917: 92). **Igarió-laposa** néven is ismerték. Vö. **Igarió**.

Az elnevezés az *Igarió* helynév és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre vagy az *Igarió-laposa* helynévből alakult ki redukcióval.

Igarió-laposa 'szántó Kisújszállás D-i határában az Igarió szántó egy része' 1773: *Igarió Laposa* (tü.jk.). **Igarió-lapos** néven is ismerték. Vö. **Igarió**.

Az elnevezés az *Igarió* helynévnek és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévi –a birtokos személyjellel ellátott alakjának az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Igrici 'szántó Kisújszállás Ny-i határában Kenderes és Fegyvernek közti határrészen' 1780, 1820, 1872, 1864,

1917: *Igriczi* (tü.jk., k.t.), SZABÓ 1872: 230, BOGNÁR 1978: 132, M. KISS 1917: 92), 1852: *Igritzi* (k.t.).

Az elnevezés metonimikus névalkotással keletkezett az *Igrici* (1361: *Igricy*, RMCsSz.) családnévből. Ezen a területen élt vagy földet birtokolt személy nevére utalhat.

Iskola-földek 'szántó Kisújszállás D-i határában a Lógó-kert mellett' 1984: *Iskola földek* (kéziratos t.).

A helynév az *iskola* 'neveléssel, oktatással foglalkozó intézmény' (TESz.) köznévi és a *föld* 'szántóföld, földbirtok, vidék, táj' (NEMES 2005: 69) földrajzi köznévi többes számú alakjának az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a föld birtokosára utal, a nagygazdák az iskolának ajándékozták a területet, hogy a gyerekek ingyen tanulhassanak. Ez az intézkedés Mária Terézia tankötelezettségi reformjához kapcsolható.

Ivánkai-halom 'legelő közvetlenül Kisújszállás DK-i határában a Lógó-kerten belül' 1872, 1918: *Ivánkai halom* (SZABÓ 1872: 230, M. KISS 1918: 213). **Boleman-halom** néven is ismerték. Vö. **Lógó-kert**.

A helynév az *Ivánka* becenév -i melléknévképzős alakjának vagy az *Ivánkai* családnévnek (1572-1585: *Ivankay*, RMCsSz.) és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt ember nevére utalhat.

Kakat 'legelő Kisújszállás É-i határában a Kakat-ér mellett' 1864, 1867, 1980, 2000: *Kakat* (BOGNÁR 1979: 57, kgy.jk., FÖLDI 1980: 25, HAJDÚ-MOHAROS 2000: 396). Vö. **Kakat-ér**.

Az elnevezés a *Kakat-ér* víznévből alakult ki ellipszissel, mely a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Kakat-ér 'vízfolyás Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1980: *Kakat-ér* (FÖLDI 1980: 25).

A víznév a *Kakat* szláv eredetű személynévből kialakult helynévnek (Vö. FNESz. *Párkány*) vagy a *kokout* 'kakas'(MELICH 1903: 115) jelentésű szláv jövevényszónak és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévként jött létre az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Kara 'szántó Kisújszállás ÉK-i határában a Karajános-mocsár mellett' 2000: *Kara* (U.P.). **Karajános** néven is ismerték. Vö. **Karajános-mocsár**.

Az elnevezés a *Karajános* helynév második elemének redukciójával alakult ki. A helynév a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Kara-hát 'szántó Kisújszállás É-i határában a Karajános ~ Kara szántó mellett' 1791, 1794, 1852, 1864, 1872, 1984, 2000: *Karahát* (tü.jk., tü.jk., k.t., BOGNÁR 1978: 133, SZABÓ 1872: 230, HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395), 1980: *Kara-hát* (FÖLDI 1980: 25). **Kurva-hát** néven is ismerték.

Az elnevezés *Kara* helynév és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' (TESz.) földrajzi köznévként jött létre az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Karajános 'szántó Kisújszállás ÉK-i határában a Karajános-mocsár mellett' 1790, 1799, 1852, 1872: *Karajános* (tü.jk., tü.jk., k.t., SZABÓ 1872: 230), 1819-1869: *Kara János* (2.kfm.). **Kara** néven is ismerték. Vö. **Karajános-mocsár**.

Az elnevezés a *Karajános-mocsár* helynévből alakult ki ellipszissel, mely a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Karajános-derék 'mocsár Kisújszállás K-i határában a Karajános-mocsár része' 1768: *Kara János Derék* (k.t.), 1852: *Karajános Derék* (k.t.), 1872: *Karajánosderék* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Karajános-mocsár**.

Az elnevezés a *Karajános* helynév és a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznévként jött létre az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A *Karajános-mocsár* egyik magasabban fekvő része. Az elnevezés a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Karajános-gát 'gát Kisújszállás ÉK-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1819-1869: *Kara-János-gát* (2.kfm.), 1918: *Karajános gát* (M. KISS 1918: 213).

Az elnevezés első névrésze a *Karajános-mocsár* első névrészával azonos, amelyhez a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznévként jött létre az összetételével szintagmatikus szerkesztéssel kapcsolódik. Az elnevezés a gát pontos elhelyezkedésére utal.

Karajános-mocsár 'mocsár Kisújszállás K-i határában a Karajános szántó mellett' 1782-1785: *Karajanos Morast* (1.kfm.). Vö. **Karajános**.

Az elnevezés *Kara János* kételemű személynév és a *mocsár* 'süppedékes, vízinövényekkel benőtt terület' (TESz.) földrajzi köznévként jött létre az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A helynév valószínűleg ezen a tájon élt vagy földet birtokolt ember nevét őrzi. UY PÉTER által írt történetben Kara János a kevi vezérnek Zádornak volt hű szolgája, aki, mikor gazdája háborúba ment, annak szerelmének, Kun Ágotának vitte az üzeneteket. Mivel Turgonyon is keresztül vezetett útja, ott összebarátkozott a tót származású Turgony vezérrel, aki felbízta Ágota elrablására és Zádor elveszejtésére. Ágota elrablását megakadályozták, Turgonyt a tóba vágták, Kara pedig menekülés közben belefutott a mocsárba, amit azóta neveznek *Karajános-mocsárnak* (2000: 71-106). PESTY FRIGYES szerint Kara János rablóvezér volt 1680-90 között. Debrecenről Karcagig fosztogatott a bandájával. A hajdúk 500 emberrel

vették üldözőbe, a Karcag-Kisújszállás határán levő mocsaras területen érték utol őket (1978: 133). GYÁRFÁS ISTVÁN szerint a terület elnevezése Karla Jánosnak, 1353-67 között a csertán nemzetségbeli kunok kapitányának a nevét őrzi (1883: 152).

Karajános-sziget 'rét Kisújszállás ÉK-i határában a Karajános-mocsár mellett' 1768: *Kara János Sziget* (k.t.), 1782-1785: *Kara janos Sziget* (1.kfm.), 1820: *Karajános sziget* (k.t.), 1852: *Kara János Sziget* (k.t.), 1984: *Kara János sziget* (kéziratoss t.). Vö. **Karajános-mocsár**.

Az elnevezés első névrésze a *Karajános-mocsár* első névrészával azonos, amelyhez a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvelt szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) földrajzi köznévszintagmatikus szerkesztéssel kapcsolódik. A *Karajános-mocsár*ból csak néhány magasabb rész emelkedett ki, az egyik a *Karajános-sziget*. Az elnevezés a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Kengyel 'sárrét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás Ecsegfalva és Karcag közt' 1851, 1852, 1872: *Kengyel* (tü.jk., k.t., SZABÓ 1872: 230). **Kengyel-sziget** és **Nagy-Kengyel** néven is ismerték.

Az elnevezés metaforikus névalkotással keletkezett a *kengyel* 'lóra való felszálláskor, lovagláskor a láb támasztékaul szolgáló eszköz' (TESz.) köznévből, s a terület alakjára utal.

Kengyel-sziget 'sárrét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás, Ecsegfalva és Karcag közt' 1864: *Kengyelsziget* (BOGNÁR 1978: 134). **Kengyel** és **Nagy-Kengyel** néven is ismerték.

A név a *Kengyel* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvelt szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) földrajzi köznévszintagmatikus szerkesztés vagy kiegészítés eredményeként jött létre.

PESTY FRIGYES leírása alapján a sziget kengyel alakú (1978: 134).

Kénytelen 'szántó Kisújszállás DNy-i határában, Kisújszállás és Túrkeve közt' 1984: *Kíntelen* (kéziratoss t.), 1980: *Kítelen* (FÖLDI 1980: 25).

Az elnevezés metonimikus névalkotással keletkezett, feltételezhetően a *kénytelen* 'akarat, eredeti szándék ellenére' (MNYÉSz.) melléknév tájnyelvi megfelelőjéből származik. Népi magyarázata, hogy mivel nem maradt már megművelni való terület Kisújszállás határában, kénytelenek voltak ezt a mélyen fekvő, mocsaras részt is felszántani.

Kér-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1913: *Kérsziget* (MÉSZÁROS 1913: 95).

A helynév első névrésze a *Kér* törzsnévből keletkezett, s a *Kér* törzsbeli települését jelöli (Vö. FNESz. *Abaijkér*), ehhez kapcsolódik a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvelt szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) földrajzi köznévszintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Kereszt-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt, közel Túrkeve K-i határához' 1819-1869: *Kereszt-ér* (2.kfm.), 1820: *Keresztér* (k.t.), 1851, 1852: *Kereszt Ér* (k.t., k.t.), 1864: *Kereszt ér* (BOGNÁR 1978: 186).

A név a *kereszt* 'két, egymást derékszögben metsző vonal, illetőleg ilyen formájú tárgy, jel, alakzat' (TESz.) és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévszintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A név az *ér* viszonylagos alakjára utal.

Kereszt-ér part 'szántó Kisújszállás D-i határában a Kereszt-ér mellett' 1852: *Kereszt ér part* (k.t.). Vö. **Kereszt-ér**.

Az elnevezés a *Kereszt-ér* víznév és a *part* 'a szárazföldnek a vízmeder vagy árok melletti szegélye' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület pontos elhelyezkedésére utal.

Kereszt-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i részén az Ecsegfalva és Túrkeve közti határ vonalában' 1852: *Kereszt sziget* (k.t.), 1852: *Kereszt Sziget* (k.t.). **Keresztes-sziget** néven is ismerték.

A név a *kereszt* köznévi és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés arra utalhat, hogy a területen egy kereszt állhatott.

Keresztes-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i részén az Ecsegfalva és Túrkeve közti határ vonalában' 1872: *Keresztes sziget* (SZABÓ 1872: 230). **Kereszt-sziget** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Kereszt-sziget* helynévből alakult ki az első névrész –s melléknévképzővel való bővülésével.

Kerülő-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában a Kerülő-sziget mellett' 1852: *Kerülő ér* (k.t.), 1852: *Kerülő Ér* (k.t.). Vö. **Kerülő-sziget**.

Az elnevezés első névrésze a *Kerülő-sziget* első névrészével azonos, melyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel, s a vízfolyás földrajzi helyzetére utal.

Kerülő-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt a Kerülő-ér mellett' 1852, 1984: *Kerülő sziget* (k.t., kézirat t.), 1852: *Kerülő Sziget* (k.t.). Vö. **Kerülő-ér**.

A név a *kerül* 'körüljár, kitér előle' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjának vagy a *kerülő* 'mezős és erdőőr, csősz' (ÚMTSz.) és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban

vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A névadás motivációja nem világos.

Kettős-halom 'szántó Kisújszállás DNy-i határában Kisújszállás és Kuncsorba közt' 1852: *Kettős Halom* (k.t.). **Csorbai-kettős-halom** néven is ismerték.

A helynév a *kettő* számnév –s képzős alakjának és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a területen található halmok mennyiségére utal, melyek szorosan egymás mellett helyezkednek el.

Kis-állás 'legelő Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt a Poros-állás határterület mellett' 1968: *Kisállás* (ZSOLDOS 1968: 85).

A helynév a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és az *állás* 'az állatok delelő-, pihenőhelye a legelőn' (ÚMTSz.) köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő funkciójára utal, a területen karámok voltak, tavasztól őszig itt tartották az állatokat.

Kisállás-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában a Kis-állás határterület mellett' 1852: *Kisállás Ér* (k.t.), 1872: *Kisállásér* (SZABÓ 1872: 230).

A víznév a *Kis-állás* helynév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér pontos elhelyezkedésére utal.

Kis-Bukó 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában a Bukó-ér egyik ága' 1820: *Kis Bukó* (k.t.). Vö. **Bukó-ér**.

Az elnevezés a *Bukó-ér* első névrészének és a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknévnek az összetételével szintagmatikus szer-

kesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a vízfolyás egyik ágának viszonyított méretére utal.

Kis-Csivag-ér 'vízfolyás Kisújszállás ÉK-i határában a Csivag-ér egyik ága' 1852: *Kis Csivag Ér* (k.t.) 1867: *Csivek ér* (kgy.jk.). Vö. **Csivag-ér**.

A név a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és a *Csivag-ér* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér ágának viszonylagos méretére utal. Előtagja a *Nagy-Csivag-ér* első névrészával áll korrelatív viszonyban.

Kis-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt, a Berettyó egy leágazása' 1851: *Kis ér* (k.t.), 1852: *Kis Ér* (k.t.), 1864: *Kiss ér* (BOGNÁR 1978: 186).

A név a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a vízfolyás viszonylagos méretére utal.

Kis-Halas 'mocsár Kisújszállás K-i határában, a Halas mocsár része' 1819-1869: *Kis-halas* (2.kfm.). Vö. **Halas**.

A név a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és a *Halas* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Nagy-Halas* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Kis-Mirhó 'mocsár Kisújszállás DK-i határában a Mirhó egy része' 1852: *Kis Mirho* (k.t.), 1852: *Kis Mirhó* (k.t.), 1872: *Kis-Mirhó* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Mirhó**.

A név a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és a *Mirhó* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Kis-Nyári 'rét Kisújszállás K-i határában a Nyári-derék mocsár egy szigetszerű kiemelkedése' 1872: *Kisnyári* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Nyári-derék**.

A név a *Nyári derék* helynév második névrészával ellipszisivel alakult *Nyári* helynév és a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Nagy-Nyári* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Kis-Perjés 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Perjés határterület része' 1852: *Kis perjés* (k.t.), 1872: *Kis Perjés* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Perjés**.

Az elnevezés a *Perjés* helynév és a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) megkülönböztető jelző összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Nagy-Perjés* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Kis-Perjés-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Nagy-Perjés mellett' 1852: *Kis Perjés Sziget* (k.t.). **Kis-Perjés** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Kis-Perjés* név és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. A név a rét pontos elhelyezkedésére utal.

Kis-Turgony 'legelő Kisújszállás Ny-i határában, **Turgony** egyik része' 1864, 1872: *Kis Turgony* (BOGNÁR 1978: 134, SZABÓ 1872: 230), **Tó-Tót-Turgony** néven is ismerték.

Az elnevezés a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknév és a *Turgony* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az

elnevezés a terület viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Nagy-Turgony* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Kis-turgonyi-telek 'legelő Kisújszállás Ny-i határában, Turgony település része' 1820, 1852: *Kis Turgonyi Telek* (k.t., k.t.).

A név a *kis* 'nem nagy méretű, kevésbé jelentős' (TESz.) melléknévnek, a *Turgony* helynév *-i* képzős alakjának és a *telek* 'földterület' (TESz.) köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a *Kis-Turgonyon* lévő településre utal. GYÖRFFY ISTVÁNNál a *telek* többnyire elpusztult falvak, szállások, ritkábban csárdák, újabban tanyák helyeit jelenti. (1921: 62). Első névrésze a *Nagy-turgonyi-telek* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Konta 'szántó Kisújszállás Ny-i határában Kisújszállás és Fegyvernek közt' 1852, 1864, 1913, 1980, 1984, 2000: *Konta* (k.t., BOGNÁR 1978: 132, MÉSZÁROS 1913: 95, FÖLDI 1980: 25, kézirat t., HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395). Vö. **Konta-ér**.

Az elnevezés a *Konta* feltételezhetően Árpád-kori településnévből (SZATHMÁRI 2008: 214) keletkezett metonimikus helynévalkotás eredményeként. A szántó megőrizte a település elnevezését. A *Konta-dűlő*ben ásást is végeztek, amely hitelesítette, hogy a templom és a temető a tatárjárás idején a XIII. században pusztult el (SZATHMÁRI 2008: 214).

Konta-ér 'vízfolyás Kisújszállás Ny-i határában a Konta mellett' 1820, 1852: *Konta ér* (k.t., k.t.), 1852: *Konta Ér* (k.t.). Vö. **Konta**.

A név a *Konta* helynév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételéből szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a vízfolyás pontos elhelyezkedésére utal.

Konta-gát 'gát Kisújszállás Ny-i határában a Konta és a Konta-ér között' 1772: *Kontagát* (tü.jk.), 1852: *Konta gát* (k.t.), 1852: *Konta Gát* (k.t.). Vö. **Konta, Konta-ér**.

A név a *Konta* helynév és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a gát pontos elhelyezkedésére utal.

Konta-lapos 'szántó Kisújszállás Ny-i határában a Konta mellett' 1852: *Konta Laposs* (k.t.), 1980: *Konta-lapos* (FÖLDI 1980: 25). **Konta-laposa** néven is ismerték. Vö. **Konta**.

Az elnevezés a *Konta-laposa* helynévből alakulhatott ki az *-a* birtokos személyjel redukciójával.

Konta-laposa 'szántó Kisújszállás Ny-i határában a Konta mellett' 1789, 1820: *Konta lapossa* (k.t., k.t.), 1819-1869: *Konta-lapossa* (2.k.fm.), 1852: *Konta laposa* (k.t.). **Konta-lapos** néven is ismerték. Vö. **Konta**.

A név a *Konta* helynévnek és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévi *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjának az összetételével, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a szántó pontos elhelyezkedésére utal.

Konta-oldal 'szántó Kisújszállás Ny-i határában a Konta része' 1819-1869: *Konta Oldal* (2.kfm.). Vö. **Konta**.

Az elnevezés a *Konta* helynévből alakult ki az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Kosár-hát 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1984: *Kosár hát* (kézirat t.).

A helynév a *kosár* '1. körülkerített hely, ahova a legelőn tartott jószágot, különösen a juhokat éjszakázásra terelik; vesszőből font kukoricatartó,

góré 2. vesszőből, szalmából font tartó vagy szállítóeszköz, illetőleg más, ehhez hasonló tárgy' köznév és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület alakjára illetve funkciójára utalhat.

Kötőfékes 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1851, 1872: *Kötőfékes* (tü.jk., SZABÓ 1872: 230), 1864: *Kötőfékes* (BOGNÁR 1978: 135).

A helynév a *kötőfék* 'tehén, ló stb. fejére húzott kantárszerű eszköz, amelynek száránál fogva vezetik, illetve amellyel megkötik az állatot' (MÉKSz.) köznévből morfematikus szerkesztés eredményeként az *-s* helynévképzővel jött létre. Az elnevezés a népetimológiai magyarázat szerint a sáros talajon végzett vontatásra utalhat.

Köves-laponyag 'szántó Kisújszállás DNY-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1852: *Köves Laponyag* (k.t.), 1872: *Köves laponyag* (SZABÓ 1872: 230), 1980: *Köves-laponyag* (FÖLDI 1980: 24).

Az elnevezés a *kő* (TESz.) főnév *-s* képzős alakjának és a *laponyag* 'kisebb földkiemelkedés, alacsony domb' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület talajának tulajdonságára utal. A szántó egy halomforma terület, ahol rengeteg cserép- és kődarabot találtak, valamikor állás lehetett itt. (ZSOLDOS 1968: 92)

Kukora 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1820: *Kukora* (k.t.). **Kukora-sziget** néven is ismerték.

A helynév metaforikus névalkotással keletkezett a *kukora* '1. juhok görbe, csavarodott szarva, 2. a jeges halászatban használt kétszárnyú gyalom két alinát, vagyis alsó kötelét összeszorító faág' (ÚMTSz.) köznévből. PESTY FRIGYES szerint az elnevezés

a rét alakjához köthető, olyan eszközhöz, amit *kukorá*-nak neveznek, melyet a fejős juhászok a birka aklainál használnak, ezen bújik át fejés alkalmával a birka (BOGNÁR 1978: 134-35). SZABÓ IMRE írásában a *kukora* szónak több jelentése található, az egyik a 'görbe, kajla (~ bajusz, ~ szarvú tehén)' a másik 'az állatoknak apraja, hitványa' (1873: 326).

Kukora-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1864: *Kukora sziget* (BOGNÁR 1978: 134). **Kukora** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Kukora* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Kulis 'szántó Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1965, 1968: *Kulis* (NAGY 1965: 56, ZSOLDOS 1968: 93-94). **Kulis-határ** és **Kulis-kert** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Kulis-határ* helynévből alakult ki ellipszissel.

Kulis-határ 'szántó Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1872: *Kulis határ* (SZABÓ 1872: 230). **Kulis** és **Kulis-kert** néven is ismerték.

A helynév a *Kulis* családnév vagy a *kuli* 'rövid, lefelé álló és befelé görbülő szarvú tehén vagy egyszerű kétkerekű kocsis, kordé vagy meghíusult, amiben reménykedett' (UMTSz.) köznév vagy ige *-s* képzővel ellátott alakjának és a *határ* 'valamely terület szélső része, valamely helység beépítetlen, rendszerint gazdaságilag megművelt környéke' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtoklott ember nevét őrzi, vagy utalhat a területre jellemző állatokra,

tárgyi világra vagy tulajdonságára, a hozzá fűzött reményekre.

Kulis-kert 'szántó Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1864: *Kuliskert* (BOGNÁR 1979: 58) 1965: *Kulis-kert* (NAGY 1965: 56).

Kulis-határ és **Kulis** néven is ismerték.

Az elnevezés első névrésze meg-egyezik a *Kulis-határ* helynév első névrészeivel, melyhez a *kert* 'növény- vagy állatvédelmi szempontból körülkerített terület vagy kerítés valamely terület körülkerítésére szolgáló árok' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel.

Kupnád-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsefalva közt' 1852: *Kupnad Sziget* (k.t.), 1852: *Kupnad sziget* (k.t.), 1864: *Kúpnád sziget* (BOGNÁR 1978: 135), 1872: *Kupnadsziget* (SZABÓ 1872: 230).

A név első névrésze a *kúp* 'rakás, csomó, kupac' (TESz.), és a *nád* 'karcsú, hengeres szárú vizenövény' (TESz.) összetétele, amelyhez a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés arra utal, hogy a rét mocsarából kiemelkedett szigetre hordták levágás után az ezen a területen termelt nádat, s ezeket kúpokba, kupacokba rakták. PESTY FRIGYES leírásában is hasonlóképpen magyarázza. (1978: 135).

Kurva-hát 'szántó Kisújszállás É-i határában a Karajános ~ Kara szántó mellett' 1768, 1852: *Kurva Hát* (k.t., k.t.), 1782-1785: *Kurva hat* (1.kfm.), 1792: *Kurva hát* (tü.jk.), 1796, 1850, 1864, 1867: *Kurvahát* (tü.jk., tü.jk., BOGNÁR 1978: 133, kgy.jk.), 1921: *Kurva-Hát* (tü.jk.). **Kara-hát** néven is ismerték.

Az elnevezés a *kurva* 'felháborodást, mérgelődést okozó, megvetésre méltó személy' köznévi és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' földrajzi

köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. PESTY FRIGYES szerint az elnevezés hátsó emelkedett helyű kaszáló részre utal, mely eredetileg *Karahát*, az az egy mocsáros helynek legemelkedettebb pontja (1978: 133). Egy 1796-os tanácsülési jegyzőkönyvben szerepel, hogy a kurvaháti föld használata sok gondot okozott vizessége és szikes volta miatt. Az elnevezés a terület gyenge minőségére és termőképességére utal a vizessége és szikessége miatt.

Kút-hát 'mocsaras rét Kisújszállás Ny-i határában Kenderes és Kisújszállás között' 1852: *Kút hát* (k.t.), 1852: *Kút Hát* (k.t.).

A név a *kút* 'forrás, földbe ásott vagy fűrt gödör, amelyből az összegyűlt talajvíz a felszínre hozható' (TESz.) köznévi és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat, földhát' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés arra utalhat, hogy a terület egy magasabban fekvő rész lehetett és a területen egy kút vagy forrás volt található.

Láda fia 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1872, 1913, 1984: *Láda fia* (SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, kézirat t.). **Láda fia-sziget** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Láda fia-sziget* helynévből alakult ki ellipszissel.

Láda fia-derék 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Láda fia-sziget ~ Láda fia határterület mellett' 1820: *Láda fia derék* (k.t.). Vö. **Láda fia-sziget** ~ **Láda fia**.

Az elnevezés első névrésze a *Láda fia-sziget* első névrészeivel azonos, amelyhez a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznévi kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Láda fia-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és

Karcag közt' 1864: *Ládafia sziget* (BOGNÁR 1978: 135). **Ládafia** néven is ismerték.

Az elnevezés a *ládafia* 'ládában lévő kis rekesz, fiók' (ÚMTSz.) és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvelt szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvelt földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés motivációja nem világos.

Lakosok-erdeje 'erdő Kisújszállás ÉNy-i határában, Kisújszállás és Kenderes közt' 1820, 1852: *Lakosok erdeje* (k.t., k.t.), 1852: *Lakosok Erdeje* (k.t.).

A név a *lakos* főnév többes számú alakjának és az *erdő* 'fáknak (vadon) együtt élő és a köztük levő más növényekkel egységes tenyészetet alkotó tömege' (NEMES 2005: 55) köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként létrejövő birtokos szerkezet. Az erdő valószínűleg közös tulajdonjogú volt, a település lakói közösen használhatták.

Legény-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt a Legény-halom mellett' 1794: *Legény ér* (k.t.), 1852: *Legény Ér* (k.t.). **Legény-völgy** néven is ismerték. Vö. **Legény-halom**.

A víznév a *legény* köznévi és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés motivációja nem világos.

Legény-halom 'szántó Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt a Legény-ér mellett' 1851, 1978: *Legény halom* (k.t., BOGNÁR 1978: 187), 1852: *Legény Halom* (k.t.), 1980: *Legény-halom* (FÖLDI 1980: 31). Vö. **Legény-ér**.

A helynév *legény* köznévi és *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Legény-völgy 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt a Legény-halom mellett' 1851: *Legény völgy* (k.t.), 1978: *Legény völgy* (BOGNÁR 1978: 186). **Legény-ér** néven is ismerték. Vö. **Legény-halom**.

Az elnevezés a *legény* köznévi és a *völgy* 'kiszáradt folyómeder' (NEMES 2005: 198) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Lógó-kert 'szántó közvetlenül Kisújszállás DK-i határában' 1819-1869, 1980: *Lógó-kert* (2.kfm., FÖLDI 1980: 25), 1852: *Logó kert* (k.t.), 1852: *Logó Kert* (k.t.), 1872: *Lógókert* (SZABÓ 1872: 230), 1924: *Lógó kert* (k.t.), 1864, 1984: *Lógó kert* (BOGNÁR 1978: 132, kézirat t.).

A név a *lóg* 'függ, himbálozik' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjának vagy a *lógó* 'szőlőtőkén hosszúra hagyott termővessző; szekérre erősített mellék-rúd; kötél, amelyhez a lógós lovat fogják' (ÚMTSz.) főnévi és a *kert* 'növény- vagy állatvédelmi szempontból körülkerített terület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A névadás motivációja nem világos.

Ludas 'mocsár Kisújszállás D-i határában Túrkeve és Kisújszállás között' 1780, 1790, 1791, 1794, 1864, 1913, 1980, 1984: *Ludas* (tü.jk, tü.jk, tü.jk, tü.jk, BOGNÁR 1978: 135, MÉSZÁROS 1913: 95, FÖLDI 1980: 25, kézirat t.). **Ludas-lapos** és **Ludas-föld** néven is ismerték.

A helynév a *lúd* 'liba' (TESz.) állatnévből az -s helynévképzővel morfematikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző állatvilágára, vadludak jelenlétére utal.

Ludas-föld 'mocsár Kisújszállás D-i határában Túrkeve és Kisújszállás között' 1924: *Ludas föld* (k.t.). **Ludas-lapos** és **Ludas** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Ludas* helynév és a *föld* 'szántóföld, földbirtok, vidék, táj' (NEMES 2005: 69) földrajzi köznévvösszetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Ludas-lapos 'mocsár Kisújszállás D-i határában Túrkeve és Kisújszállás között' 1852: *Ludas lapos* (k.t.). **Ludas** és **Ludas-föld** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Ludas* helynév és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Lukács-fenek 'szántó Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1864: *Lúkás fenék* (BOGNÁR 1978: 134.), 1913: *Lukácsfenék* (MÉSZÁROS 1913: 95.), 1984: *Lukács fenék* (DUCZA 1984.).

A helynév a *Lukács* családnév (1398: *Lucas*, RMCsSz.) és a *fenék* 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyebben fekvő, legalsó része' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személy nevét őrzi.

Macskás-derék 'legelő Kisújszállás K-i határában a Macskás-sziget része' 1968, 1984: *Macskás-derék* (ZSOLDOS 1968: 97, kéziratosa t.). Vö. **Macskás-sziget**.

Az elnevezés első névrésze a *Macskás-sziget* első névrészával azonos, amelyhez a *derék* 'valaminek a középső része' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel, s a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Macskás-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában a Macskás-sziget mellett' 1852: *Macska ér* (k.t.), *Matskás Ér* (k.t.). Vö. **Macskás-sziget**.

Az elnevezés első névrésze a *Macskás-sziget* első névrészával azonos, amelyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel.

Az elnevezés az ér pontos elhelyezkedésére utal.

Macskás-ér-sziget 'legelő Kisújszállás K-i határában a Macskás-ér mellett' 1820: *Macskás ér sziget* (k.t.).

A név a *Macskás-ér* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevő szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevő földterület' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő pontos, víz menti elhelyezkedésére utal.

Macskás-sziget 'legelő Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Kisújszállás között' 1773: *Matskás Sziget* (tü.jk.), 1852, 1872, 1984: *Macskás sziget* (k.t., SZABÓ 1872: 230, kéziratosa t.).

A név a *macska* állatnév –s melléknévképzős alakjának és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevő szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevő földterület' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző állatvilágára utal.

Mária-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában Marjalaka határterület egy része' 1924: *Mária lápos* (k.t.). **Marjalaka-lapos** és **Marjalaki-lapos** néven is ismerték. Vö. **Marjalaka**.

Az elnevezés első névrésze megegyezik a *Marjalaka* helynév *Mária-laka* változatának első névrészával, melyhez a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvösszetételével kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére, tulajdonságára, a terület leglapályosabb részére utal.

Marjalaka ~ **Mária-laka** 'mocsaras rét, volt település Kisújszállás DK-i határában' 1872, 1913, 1917, 1984: *Marjalaka* (SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, M. KISS 1917: 92,

kéziratos t.), 1864: *Márjalaka* (BOGNÁR 1978: 134), 1819-1869: *Marialaka* (2.kfm.), 1864: *Márialaka* (BOGNÁR 1978: 134), 1924: *Mária laka* (k.t.).

A *Mária-laka* névváltozat a *Mária* személynév és a *lak* 'az a hely, ahol valakinek az otthona, állandó szállása van' (TESz.) köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként létrejövő birtokos szerkezet. A *Marjalaka* névváltozat a *Mária laka* településnévből alakult ki szerkezeti változással. A népetimológiai magyarázat szerint valószínű, hogy a határrész neve eredetileg *Mária laka* volt, aztán mivel *Marjalaki* nevű emberek is laktak erre felé, könnyen átértelmesítették, s az ejtésbeli nehézségeket is megoldották a *Marjalaka* névvel (ZSOLDOS 1968: 98).

Marjalaka-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában *Marjalaka* határterület egy része' 1782-1785: *Marjalaka-lapossa* (1.kfm.). **Marjalaki-lapos** és **Mária-lapos** néven is ismerték. Vö. **Marjalaka**.

Az elnevezés a *Marjalaka* helynévből alakult ki a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvé *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjával való kiegészülés vagy szintagmatikus szerkesztés eredményeként. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére, tulajdonságára, a terület leglapályosabb részére utal.

Marjalaka-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában *Marjalaka* mellett' 1789: *Mária Laka Insula* (k.t.). Vö. **Marjalaka**.

A név a *Marjalaka* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a mocsaras rét pontos elhelyezkedésére utal.

Marjalaki-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában *Marjalaka*

határterület egy része' 1820: *Marjalaki-lapossa* (k.t.), 1852: *Marjalaki Lapossa* (k.t.), 1852: *Marjalaki laposa* (k.t.). **Marjalaka-lapos** és **Mária-lapos** néven is ismerték. Vö. **Marjalaka**.

Az elnevezés a *Marjalaka* helynév *-i* képzős alakjának és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvé *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjának az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére, tulajdonságára, a terület leglapályosabb részére utal.

Marjalaki-telek 'szántó Kisújszállás DK-i határában *Marjalaka* határterület mellett' 1820: *Marjalaki-telek* (k.t.), 1852: *Marjalaki Telek* (k.t.).

Az elnevezés a *Marjalaka* helynév *-i* képzős alakjának és a *telek* 'földterület' (TESz.) köznévvé az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés *Marjalaka* településre utal. GYÖRFFY ISTVÁNNÁL a *telek* többnyire elpusztult fálvak, szállások, ritkábban csárdák, újabban tanyák helyeit jelenti. (1921: 62).

Matyi-lapos 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt, a Matyi-sziget mellett' 1980: *Matyi-lapos* (FÖLDI 1980: 25), 1984: *Matyi lapos* (kézirat t.). Vö. **Matyi-sziget**.

A név a *Matyi* becenév és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hagyomány szerint egy *Deme Mátyás* nevű ember nevét őrzi, aki az 1870-es években volt itt juhász (ZSOLDOS 1968: 99).

Matyi-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában a Matyi-lapos mellett' 1968, 1984: *Matyi sziget* (ZSOLDOS 1968: 100, kézirat t.). Vö. **Matyi-lapos**.

A név a *Matyi* becenév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvevett szárazföld, vagy folyókanyarulattól körülvevett földterület'

(TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Mély-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1768: *Mély Ér* (k.t.), 1820, 1864: *Mély ér* (k.t., BOGNÁR 1978: 134), 1918: *Míjjér* (M. KISS 1918: 213).

Az elnevezés a *mély* melléknév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételéből szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér viszonylagos mélységére utal.

Mély-ér-fenek 'legelő Kisújszállás DK-i határában a Mély-ér mellett, a Mély-ér-sziget leglaposabb része' 1968: *Mély ér fenék* (ZSOLDOS 1968: 100). Vö. **Mély-ér, Mély-ér-sziget**.

Az elnevezés *Mély-ér* helynév és a *fenék* 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyében fekvő, legalsó része' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Mély-ér-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i határában a Mély-ér mellett' 1852: *Mélyer sziget* (k.t.), 1852: *Mélyér Sziget* (k.t.), 1872: *Míjjérsziget* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Mély-ér**.

Az elnevezés a *Mély-ér* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulatától körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Mirhó 'mocsár Kisújszállás DK-i határában Ecsegfalva és Kisújszállás közt' 1864: *Mirho* (BOGNÁR 1978: 133), 1917, 1924: *Mirhó* (M. KISS 1917: 92, k.t.). Vö. **Mirhó-gát, Mirhó-lapos**.

A név a *mirhó* 'lapály, árterület' (ÚMTSz.) földrajzi köznévből alakult ki jelentés-hasadással. Az elnevezés a terület fajtájára utal.

Mirhó-gát 'gát Kisújszállás DK-i határában a Mirhó mellett' 1792: *Mirho gát* (tü.jk). Vö. **Mirhó, Mirhó-lapos**.

A név a *Mirhó* helynév és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a gát pontos elhelyezkedésére utal. A terület igen alacsony fekvésű, ezért állandóan ki volt téve a Tisza és a Berettyó vad szeszélyeinek. Az 1780-as években 2453 öl hosszúságú gátat épített, ill. újtott fel a település.

Mirhó-lapos 'szántó Kisújszállás DK-i határában a Mirhó mellett' 1820, 1852: *Mirhó Lapossa* (k.t., k.t.), 1852: *Mirho laposa* (k.t.), 1984: *Mirhó lapos* (kéziratos t.). Vö. **Mirhó, Mirhó-gát**.

A név a *Mirhó* helynév és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a szántó pontos elhelyezkedésére utal.

Nagy-Bukó 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában a Bukó-ér egyik ága' 1852: *Nagy Buko* (k.t.), 1852: *Nagy Bukó* (k.t.), 1872: *Nagy bukó* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Bukó-ér**.

Az elnevezés a *Bukó-ér* első névrészének és a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknévnek az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a vízfolyás egyik ágának viszonyított méretére utal.

Nagy-Csivag-ér 'vízfolyás Kisújszállás ÉK-i határában a Csivag-ér egyik ága' 1768, 1852: *Nagy Csivag Ér* (k.t., k.t.). Vö. **Csivag-ér**.

A helynév a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *Csivag-ér* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér ágának viszonylagos méretére utal. Előtagja a *Kis-Csivag-ér* első névrészével áll korrelatív viszonyban.

Nagy-ér 'vízfolyás Kisújszállás ÉNy-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1820: *Nagy ér* (k.t.).

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a vízfolyás viszonylagos méretére utal.

Nagy-Halas 'mocsár Kisújszállás K-i határában, a Halas mocsár része' 1820: *Nagy Halas* (k.t.), 1819-1869: *Nagy-halas* (2.kfm.). Vö. **Halas**.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *Halas* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Kis-Halas* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Nagy-halom 1. 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1789: *Nat halom* (k.t.), 1852: *Nagy Halom* (k.t.). **2.** 'mocsaras rét Kisújszállás ÉNy-i határában Kenderestől Ny-ra' 1845: *Nagy halom* (k.t.), 1852: *Nagy Halom* (k.t.).

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Nagy-Kengyel 'sárrét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás, Ecesgfalva és Karcag közt' 1820: *Nagy Kengyel* (k.t.). **Kengyel** és **Kengyel-sziget** néven is ismerték.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *Kengyel* helynév vagy a *kengyel* 'lóra való felszálláskor, lovaglaskor a láb támasztékául szolgáló eszköz' (TESz.) köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Nagy-kert 'szántó közvetlenül Kisújszállás K-i határában' 1789: *Nat*

kert (k.t.), 1819-1869: *Nagy-kert* (2.kfm.), 1872: *Nagykert* (SZABÓ 1872: 230), 1918, 1924, 1984: *Nagy kert* (M. Kiss 1918: 213, k.t., kéziratossal). **Nagy-kert-szőlők** néven is ismerték.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *kert* 'növény- vagy állatvédelmi szempontból körülkerített terület vagy kerítés valamely terület körülkerítésére szolgáló árok' (TESz.) földrajzi köznévi összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Nagy-kert-szőlők 'szántó közvetlenül Kisújszállás K-i határában' 1820: *Nagy Kert Szőlők* (k.t.). **Nagy-kert** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Nagy-kert* helynévnek és a *szőlő* 'szőlővel beültetett terület' (NEMES 2005: 178) földrajzi köznévnek az összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Nagy-Mirhó 'mocsár Kisújszállás DK-i határában a Mirhó egy része' 1872: *Nagy-Mirhó* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Mirhó**.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *Mirhó* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Nagy-Nyári 'rét Kisújszállás K-i határában a Nyári-derék mocsár egy szigetszerű kiemelkedése' 1872: *Nagy nyári* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Nyári-derék**.

A név a *Nyári derék* helynév második névrészenek ellipszisével alakult *Nyári* helynév és a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Kis-Nyári* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Nagy-Perjés 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Perjés határterület része' 1852, 1872: *Nagy*

Perjés (k.t., SZABÓ 1872: 230). Vö. **Perjés**.

Az elnevezés a *Perjés* helynév és a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) megkülönböztető jelző összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Kis-Perjés* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Nagy-Perjés-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti részen' 1852: *Nagy Perjés sziget* (k.t.). **Nagy-Perjés** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Nagy-Perjés* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. A név a rét pontos elhelyezkedésére utal.

Nagy-Turgony 'szántó Kisújszállás Ny-i határában, Turgony egyik része' 1864, 1872: *Nagy Turgony* (BOGNÁR 1978: 134, SZABÓ 1872: 230), **Tormás-turgony** néven is ismerték.

Az elnevezés a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *Turgony* helynév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület viszonylagos méretére utal. Első névrésze a *Kis-Turgony* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Nagy-Turgony-telek 'szántó Kisújszállás ÉNy-i határában **Turgony** település része' 1852: *Nagy Turgony Telek* (k.t.), **Nagy-turgonyi-telek** néven is ismerték.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév, a *Turgony* helynév és a *telek* 'földterület' (TESz.) köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre vagy a *Nagy-turgonyi-telek* helynév második névrészeinek redukciójával.

Nagy-turgonyi-telek 'szántó Kisújszállás ÉNy-i határában Turgony

település része' 1820, 1852: *Nagy Turgonyi Telek* (k.t., k.t.), 1852: *Nagy Turgony Telek* (k.t.), **Nagy-Turgony-telek** néven is ismerték.

A név a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknévnek, a *Turgony* helynév *-i* képzős alakjának és a *telek* 'földterület' (TESz.) köznévvé az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a *Nagy-Turgonyon* lévő településre utal. GYÖRFFY ISTVÁNNÁL a *telek* többnyire elpusztult falvak, szállások, ritkábban csárdák, újabban tanyák helyeit jelenti. (1921: 62). Első névrésze a *Kis-turgonyi-telek* előtagjával áll korrelatív viszonyban.

Nagy-völgy 'szántó Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1852: *Nagy Völgy* (k.t.), 1978: *Nagy völgy* (BOGNÁR 1978: 186).

A helynév a *nagy* 'terjedelmes' (TESz.) melléknév és a *völgy* 'mély fekvésű, teknőszerű terület' (NEMES 2005: 198) földrajzi köznévvé összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a mély fekvésű terület viszonylagos méretére utal.

Nyakvágó 'szántó Kisújszállás DNy-i határában Kisújszállás és Csorba közt' 1980: *Nyakvágó* (FÖLDI 1980: 25).

A helynév a *nyakvágó* összetett szóból metaforikus névadással keletkezett. Az elnevezés népetimológiai magyarázata szerint a Nyakvágón úgy összeszorul határunk, mintha egy nyak lenne, Csorba pont úgy néz ki, mintha egy fej volna. Itt megy a nyakon keresztül a Kis és Nagy csorbai út, az vágja el a nyakat (ZSOLDOS 1968: 106). SZATHMÁRI ISTVÁN írásában is hasonló magyarázat szerepel, itt a legszűkebb a város határa, s ez a hely mint nyak tartja a fejnek tekinthető Csorba határrészt (2008: 215).

Nyári-derék 'mocsár Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Kisújszállás közt' 1852, 1864, 1984:

Nyári derék (k.t., BOGNÁR 1978: 134, kézirat t.), 1852: *Nyári Derék* (k.t.).

A név a *nyár* 'mocsár, mocsaras hely' (TESz.) vagy 'évszak' (TESz.) jelentésű főnév *-i* melléknévképzős alakjának és a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) köznévként az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés PESTY FRIGYES szerint arra utal, hogy az egész terület egész nyárig hozzáférhetetlen volt, a sok víz és posvány miatt (1978: 134).

Pap-gát 'gát Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti határ-részen' 1918: *Pap gát* (M. KISS 1918: 213).

A helynév a *pap* 'az a személy, aki valamely vallási közösségben vallási szertartásokat végezhet' (TESz.) köznév és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a területen tevékenykedő személyre utal. 1876-ban a várost nagy árvíz fenyegette, ezért a *Karajános gátját* tovább folytatták a *Csordajárás* határrészen. Minden lakos kiment töltést hordani, még a gyerekek és a papok is. A pap rakta le az első kosár földet (ZSOLDOS 1968: 107).

Pálfi-fenek 'mocsaras rét Kisújszállás ÉNy-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1872: *Pálfifenek* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *Pálfi* (1443: *Palfy*, RMCsSz.) személynév és a *fenék* 'vízmedernek, kútnak, veremnek, talajnak legmélyebben fekvő, legalsó része' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt személy nevét őrzi. A hagyomány szerint Pálfi Istvánnak volt itt egy tanyája (ZSOLDOS 1968: 107).

Pázsit 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában az Ecsegfalva és Karcag közti részen, a Pázsit-sziget mellett' 1820,

1872: *Pázsit* (k.t., SZABÓ 1872: 230), 1852: *Pásit* (k.t.). Vö. **Pázsit-sziget**.

Az elnevezés a *Pázsit-sziget* helynévből alakult ki ellipszissel.

Pázsit-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti részen, a Pázsit-sziget mellett' 1768: *Pásit Ér* (k.t.). Vö. **Pázsit-sziget**.

Az elnevezés első névrésze megegyezik a *Pázsit-sziget* helynév első névrészeivel, melyhez az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznév kapcsolódik szintagmatikus szerkesztéssel, s a vízfolyás pontos elhelyezkedésére utal.

Pázsit-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában az Ecsegfalva és Karcag közti részen, a Pázsit mellett' 1773, 1778, 1852: *Pázsit sziget* (tü.jk., tü.jk., k.t.), 1768: *Pásit Sziget* (k.t.), 1777: *Pásit sziget* (k.t.), 1789 *Passit sziget* (k.t.), 1852: *Pázsit Sziget* (k.t.). Vö. **Pázsit**.

A név a *pázsit* 'füves terület, gyepek' (TESz.) köznév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ott lévő növényzetre utal.

Pecsenyés 'legelő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1917: *Pecsenyés* (M. KISS 1917: 92). **Pecsenyés-sziget** és **Pecsenyés-hát** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Pecsenyés-sziget* helynévből alakult a második névrész ellipszisével.

Pecsenyés-hát 'legelő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1984: *Pecsenyés hát* (kézirat t.). **Pecsenyés-sziget** és **Pecsenyés** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Pecsenyés* helynév és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Pecsenyés-sziget 'legelő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1819-1869: *Pecsenyés-sziget* (2.kfm.). **Pecsenyés** és **Pecsenyés-hát** néven is ismerték.

Az elnevezés a *pecsenye* 'sült hús, sült' (TESz.) köznévről *-s* melléknévképzős alakjának és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulatól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévről az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A népetimológia szerint az elnevezés onnan ered, hogy a pásztorok mindig ezen a szélvédettebb helyen sütötték a szalonnát, nyáron a birkát (ZSOLDOS 1968: 108).

Perjés 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti részen' 1851: *Perjés* (tü.jk.).

A helynév a *perje* 'pázsitfűvek családjába tartozó gyomnövény' (TESz.) növénynévből az *-s* helynévképzővel morfematikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület jellemző növényvilágára utal.

Perjés-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában Ecsegfalva és Karcag közti részen' 1820: *Perjés ér* (k.t.).

Az elnevezés a *Perjés* helynévről az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévről az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az *ér* elválasztja a *Kis-* és *Nagy-Perjés* határrészeket. Az elnevezés a vízfolyás földrajzi helyzetére utal.

Poros 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1819-1869: *Poros* (2.kfm.). **Poros-állás** és **Poros-állás-lapossa** néven is ismerték.

A név a *Poros-állás* helynévből alakult ki a második névrész ellipszisével.

Poros-állás 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1852, 1924: *Poros állás* (k.t., k.t.), 1852: *Poros Állás* (k.t.), 1872, 1913,

1984: *Porosállás* (SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, kézirat t.), 1980: *Poros-állás* (FÖLDI 1980: 25). **Poros** és **Poros-állás-lapossa** néven is ismerték.

A név a *por* 'a talaj szétmállott, finom részecskéi' köznévről *-s* melléknévképzős alakjának és az *állás* 'az állatok delelő-, pihenőhelye a legelőn' (ÚMTSz.) földrajzi köznévről az összetételével, szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő tulajdonságára utal: a területen található talaj lösztalaj. E helyen karámok is voltak, s tavasztól őszig itt tartották az állatokat.

Poros-állás-lapossa 'legelő Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1789: *Poros Állás Laposa* (k.t.). **Poros-állás** és **Poros** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Poros-állás* helynévről és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévről *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjával való kiegészülés vagy szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre.

Rakoncás 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás, Ecsegfalva és Karcag közt' 1773, 1778, 1851, 1872: *Rakonczás* (tü.jk., tü.jk., tü.jk., SZABÓ 1872: 230), 1773: *Rakontzás* (tü.jk.), 1913, 1924, 1984: *Rakoncás* (MÉSZÁROS 1913: 95, k.t., kézirat t.). **Rakoncás-sziget** néven is ismerték. Vö. **Rakoncás-ér**.

A helynév a *rakonca* 'lőcs, illetőleg a szánon vagy szekéren a keresztgerendák vagy a tengelyek végére szerelt négy rúd közül egy' (TESz.) főnévből morfematikus szerkesztés eredményeként *-s* helynévképzővel jött létre. Az elnevezés a népi etimológia szerint onnan ered, hogy a szekér oldala a rakoncáig merült el a mocsaras területen.

Rakoncás-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában Kisújszállás, Ecsegfalva és Karcag közt, Rakoncás ~ Rakoncás-sziget mellett' 1864: *Rakontzás ér*

(BOGNÁR 1978: 134). Vö. **Rakoncás, Rakoncás-sziget**.

Az elnevezés a *Rakoncás* helynév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér pontos elhelyezkedésére utal.

Rakoncás-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás, Ecsegfalva és Karcag közt' 1777, 1852: *Rakonczás sziget* (k.t., k.t.), 1852: *Rakontzás Sziget* (k.t.). **Rakoncás** néven is ismerték. Vö. **Rakoncás-ér**.

Az elnevezés a *Rakoncás* helynév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Ravasz-lyuk 'mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1777: *Ravasz lyuk* (k.t.), 1778, 1851, 1872, 1913, 1917: *Ravaszylyuk* (tü.jk., tü.jk., SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, M. KISS 1917: 92), 1768: *Ravasz Lyuk* (k.t.), 1852: *Ravasz lyuk* (k.t.), 1984: *Ravasz-lyuk* (kéziratos t.). **Ravaszylyuk-derék** néven is ismerték.

A név a *ravasz* 'róka' (TESz.) állatnév és a *lyuk* 'üreg, nyílás' (TESz.) köznév összetételével vált metonimikusan a mocsár nevévé. Az elnevezés a területen található rókalyukra utal.

Ravaszylyuk-derék 'mocsár Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1820: *Ravaszylyuk derék* (k.t.) 1852: *Ravasz juk Derék* (k.t.). **Ravasz-lyuk** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Ravasz-lyuk* helynév és a *derék* 'időszakos vízfolyás, ér' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre.

Ravaszylyuk-laposa 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában a Ravasz-

lyuk ill. Ravaszylyuk-derék mellett' 1852: *Ravasz lyuk Laposa* (k.t.), 1852: *Ravasz juk Lapossa* (k.t.). Vö. **Ravaszylyuk, Ravaszylyuk-derék**.

Az elnevezés a *Ravaszylyuk* helynév és a *lapos* 'sík terület, lapály' (TESz.) földrajzi köznév *-a* birtokos személyjellel ellátott alakjának összetételével, szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a rét pontos elhelyezkedésére utal.

Sárga-gát 'gát Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1968: *Sárgagát* (ZSOLDOS 1968: 113).

A helynév a *sárga* melléknév és a *gát* 'folyóvíz útjába állított mesterséges akadály' (TESz.) földrajzi köznév összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a gát tulajdonságára, az agyagos föld színére utal.

Sárgödörös-tó 'gödör Kisújszállás K-i határában a Nagy-kert és a Lógó-kert között' 1789: *Sárgüdrös tó* (k.t.).

A helynév első névrésze a *sár* 'víztől hígga vált föld' (TESz.) és a *gödör* 'mélyedés' (TESz.) köznév összetételének *-s* melléknévképzős alakja, melyhez a *tó* földrajzi köznév járult. Az elnevezés szintagmatikus szerkesztés eredményeként alakult ki, s a terület tulajdonságára utal: a szikes talaja nehezen nyeli el a vizet, nagy esőzésekkel úgy néz ki, mint egy tó.

Sebes-ér 'vízfolyás Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1762, 1864: *Sebes ér* (k.t., BOGNÁR 1978: 134), 1819-1869, 1980: *Sebes-ér* (2.kfm., FÖLDI 1980: 24).

Az elnevezés a *sebes* 'gyors' (TESz.) melléknév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznév összetételéből szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés az ér tulajdonságára, gyors folyására utal. Az ér a Berettyó egyik holt ere, amely vízáradáskor, nagy esőzésekkel megtelik, és a víz hamar lehúzódik róla (ZSOLDOS 1968: 113-14).

Siskás 'legelő Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1872: *Siskás* (SZABÓ 1872: 230).

Az elnevezés a *siska* 'sásféle gyomnövény' (ÚMTSz.) növénynevből morfematikus szerkesztés eredményeként az -s helynévképzővel jött létre. Az elnevezés a terület jellemző növényvilágára utal.

Szabó-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás DK-i határában Ecsegfalva és Kisújszállás közt' 1850, 1852: *Szabó Sziget* (k.t., k.t.), 1852, 1864: *Szabó sziget* (BOGNÁR 1978: 134).

Az elnevezés a *Szabó* (1349: *Zabou*, RMCsSz.) személynév vagy a *szabó* 'szabómester' (TESz.) foglalkozásnév és a *sziget* 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a területen élő vagy földet birtokló személyre vagy az általa végzett foglalkozásra utalhat.

Szejkő 'mocsár Kisújszállás ÉNy-i határában Kisújszállás és Kenderes közt' 1852, 1864, 1867, 1872, 1913, 1917, 1984: *Szejkő* (k.t., BOGNÁR 1978: 133, kgy.jk., SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, M. KISS 1917: 92, kézirat t.).

A helynév jelentésbeli névalkotással keletkezett, vagy metonimikusan vagy metaforikusan. A helynév kialakulhatott a *szejke* 'kellemetlen ízű és szagú (büdösköves, salétromos, kátrányos, petróleumos, timsós) ásványvíz; vizenyős, süppedékes hely, ahol ilyen ásványvíz fakad föl; sötétszürke színű' (ÚMTSz.) köznévvől vagy melléknévvől területi változatából. Az elnevezés SZATHMÁRI ISTVÁN írásában a népi tudat szerint kun eredetű (2008: 214). M. KISS LAJOS véleménye, hogy nevében a kő nem jelenthet követ, mert azt kűnek ejtik, a helynevet pedig sosem mondják *Szejkűnek* (1917: 92). A

mocsár melletti lapon kora rézkori településnyomokat találtak. (2008: 213).

Széles-ér 'vízfolyás Kisújszállás DK-i határában Túrkeve és Kisújszállás között' 1782-1785: *Széles-Ér* (1.k.fm.), 1850, 1852: *Széles ér* (k.t., k.t.), 1872: *Szélesér* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *széles* melléknév és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a hely viszonylagos méretére utal.

Széles-ér-hát 'mocsaras rét Kisújszállás D-i határában a Széles-ér mellett' 1820, 1852: *Széles ér hát* (k.t., k.t.), 1872: *Szélesérhát* (SZABÓ 1872: 230). Vö. **Széles-ér**.

A név a *Széles-ér* helynév és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) földrajzi köznévvől összetételével szintagmatikus szerkesztés vagy kiegészülés eredményeként jött létre. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Széles-hát 'szántó Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1852: *Széles Hát* (k.t.). **Szeles-hát** néven is ismerték.

A helynév a *széles* 'szélesség' (TESz.) köznévvől és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) földrajzi köznévvől az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület tulajdonságára, viszonylagos méretére utal.

Szeles-hát 'szántó Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1978: *Szeleshát* (BOGNÁR 1978: 186), 1980: *Szeles-hát* (FÖLDI 1980: 32). **Széles-hát** néven is ismerték.

A helynév a *szél* 'levegőmozgás' (TESz.) köznévvől -s melléknévképzős alakjának és a *hát* 'szélesebb tetejű magaslat; földhát' (TESz.) földrajzi köznévvől az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület tulajdonságára, szeles voltára utal.

Szerető-sziget 'mocsaras rét Kisújszállás K-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1851, 1864: *Szerető sziget* (tü.jk., BOGNÁR 1978: 135), 1872: *Szeretősziget* (SZABÓ 1872: 230).

A név a *szere*t 'rokonszenvet, vonzódást, jóindulatot érez valaki iránt' (TESz.) ige képzett alakjának és a *szi*get 'folyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévként összetételéből szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A névadás motivációja nem világos.

Szőrfű 'legelő Kisújszállás Ny-i határában Fegyvernek és Kisújszállás közt' 1864: *Szőrfű* (BOGNÁR 1978: 133), 1872, 1913, 1984: *Szőrfű* (SZABÓ 1872: 230, MÉSZÁROS 1913: 95, kézirat t.), 2000: *Szőrfő* (HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395).

Az elnevezés metonimikus névalkottással keletkezett a *szőrfű* 'serteszerű levelű pázsitfű' (FNESz.) növénynévből. A név a terület jellemző növényvilágára utal. PESTY FRIGYES 1864. évi közlése szerint a szóban forgó szántóföldön sok tarack és más polyvás fűfélék találhatók (1978: 133).

Szőrfű-oldal 'legelő Kisújszállás Ny-i határában a Szőrfű határterület egy része' 1819-1869: *Szőrfű Oldal* (2.kfm.). Vö. **Szőrfű**.

Az elnevezés a *Szőrfű* helynévből alakult ki szintagmatikus szerkesztéssel, az *oldal* 'oldalt levő, oldalsó, szélső rész' (TESz.) földrajzi köznévvél. Az elnevezés a legelő pontos elhelyezkedésére utal.

Takács-sziget 'legelő Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsefalva közt' 1852: *Takács sziget* (k.t.), 1852: *Takács Sziget* (k.t.), 1864: *Takács sziget* (BOGNÁR 1978: 134), 1872: *Takácssziget* (SZABÓ 1872: 230).

Az elnevezés a *Takács* (1389: *Takach*, RMCsSz.) személynév vagy a *takács* 'szövésfelvételre foglalkozó iparos' (TESz.) foglalkozásnév és a *szi*get 'fo-

lyó- vagy állóvízben, mocsárban vízzel körülvett szárazföld vagy folyókanyarulattól körülvett földterület' (TESz.) földrajzi köznévként összetételéből szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés ezen a területen élt vagy földet birtokolt személy nevére vagy az általa végzett foglalkozásra utalhat.

Talján-ér ~ Tarján-ér 'vízfolyás Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1864: *Tarján ér* (BOGNÁR 1978: 134), 1872: *Taljánér* (SZABÓ 1872: 230).

A helynév a *Tarján ~ Talján* törzsnév vagy személynév (1495: *Tharyan*, RMCsSz.) és az *ér* 'folyam, folyó, patak, csermely' (TESz.) földrajzi köznévként összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A FNESz.-ben a *Tarján* helynév a magyar Tarján törzsnévből alakult, ez török eredetű, vö. ótörök *tarjan* 'magas méltóság viselője, alkirály' (DTS. 539, Németh: 1939: 256)

MOKÁNY SÁNDOR szerint a *Tarján* helynév nem minden esetben azonosítható a *Tarján* törzsnévvél, hanem van, hogy a *tarján* 'bozotos, nádas, ingoványos, zsombékos, posványos hely' jelentésű köznévként (**torján*>) **tarján* fejleményével közös (1980: 54).

Tó-Turgony 'legelő Kisújszállás Ny-i határában, **Turgony** egyik része' 1872: *Tó Turgony* (SZABÓ 1872: 230), **Tót-Turgony** néven is ismerték.

Az elnevezés a *tó* köznévként és a *Turgony* helynévként összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a terület tulajdonosságára utalhat: a határ rész mélyen fekvő, gyakran víz alá került.

Tormás-Turgony 'szántó Kisújszállás Ny-i határában, **Turgony** egyik része' 1968: *Tormás Turgony* (ZSOLDOS 1968: 117), **Nagy-Turgony** néven is ismerték.

Az elnevezés a *torma* növénynévként és a *Turgony* helynévként az összetételével

szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. KISS LAJOS írásában a *Tormás* névelem esetleg személynévi áttétel, ill. némelyek szerint Árpád fejedelem dédunokájára, *Tarmacsra* is utalhat (1938: 166).

Tót-Turgony 'legelő Kisújszállás Ny-i határában, **Turgony** egyik része' 1984: *Tót Turgony* (GYÖRFFY 1984: 69), **Tó-Turgony** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Tó-Turgony* helynévből alakult ki népetimológiai szerkezeti változással. A terület mélyen fekvő volt, gyakran víz alá került, a belvízszabályozáskor megszűnt a mocsár, és a népi etimológia átértelmesítette a helynevet *Tót-Turgonnyá*.

Turgony 'szántó Kisújszállás Ny-i határában Kisújszállás és Fegyvernek közt' 1913, 1917, 1980, 2000: *Turgony* (MÉSZÁROS 1913: 95, M. KISS 1917: 92, FÖLDI 1980: 25, HAJDÚ-MOHAROS 2000: 395).

A szántó elnevezése metonimikusan alakult ki a *Turgony* településnévből. Az elnevezés egy kun **Turyan* személynévből keletkezett. Ez a *tur* 'feláll, felkel; áll, megáll stb.' ige folyamatos melléknévi igenévből alakult. Tulajdonképpen jelentése 'megálló, tovább nem menő' lehetett. (FNESz.). VIRÁGH RÓZSA szerint a *Turgony* helynév ószl. *turgony* 'szakadék, hasadék' szóból eredeztethető (1931: 87). BAGI GÁBOR szerint a kazah *Turgony* 'helyben maradó' jelentésű szó a helynév alapja (2007: 82).

Tűzköves-halom 'szántó Kisújszállás DNy-i határában Kisújszállás és Kuncsorba közt' 1852: *Tűzköves Halom* (k.t.).

A helynév a *tűzkő* 'kovakő' (MÉKSz.) köznévs –s melléknévképzős alakjának és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévs az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés motivációja nem világos.

Varjas 'szántó Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1768, 1850, 1852, 1864, 1984: *Varjas* (k.t., tü.jk., k.t., BOGNÁR 1978: 133, kéziratoss t.), 1924: *Varjás* (k.t.).

A név a *varjú* állatnévből morfe-matikus szerkesztés eredményeként az –s helynévképzővel jött létre. Az elnevezés a vidék jellemző állatvilágára utal.

Vasas-kút-lapos 'mocsár Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1872: *Vasas kútlapos* (SZABÓ 1872: 230), 1984: *Vasas kút lapos* (kéziratoss t.). **Vasas-kút-laposa** és **Vasas-lapos** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Vasas-kút-laposa* helynévből alakult ki az –a birtokos személyjel redukciójával.

Vasas-kút-laposa 'mocsár Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1852: *Vasas kút laposa* (k.t.), 1852: *Vasas Kút Lapossa* (k.t.), 1819-1869: *Vasaskút lapossa* (2.k.fm.). **Vasas-kút-lapos** és **Vasas-lapos** néven is ismerték.

A név a *Vasas-kút* helynévnek (önállóan nem adatható) és a *lapos* 'sík terület vagy alacsony' (TESz.) földrajzi köznévs –a birtokos személyjellel ellátott alakjának az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a mocsár pontos elhelyezkedésére utal.

Vasas-lapos 'mocsár Kisújszállás D-i határában Kisújszállás és Túrkeve közt' 1913: *Vasaslapos* (MÉSZÁROS 1913: 95). **Vasas-kút-laposa** és **Vasas-kút-lapos** néven is ismerték.

Az elnevezés a *Vasas-kút-laposa* helynévből alakult ki a *kút* és az –a birtokos személyjel redukciójával. Az elnevezés a mocsár pontos elhelyezkedésére utal.

Vermes-halom 'legelő Kisújszállás É-i határában Kisújszállás és Karcag közt' 1777: *Vermes halom* (k.t.), 1980: *Vermes-halom* (FÖLDI 1980: 24).

Az elnevezés a *verem* 'földbe ásott nagyobb gödör' (TESz.) főnév –s melléknévképzős alakjának és a *halom* 'alacsonyabb domb' (TESz.) földrajzi köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. A név arra utal, hogy a halom aljában gabonaraktár, verem volt (ZSOLDOS 1968: 120).

Vigyázó 'legelő Kisújszállás DK-i határában Kisújszállás és Ecsegfalva közt' 1768: *Vigyázó* (k.t.).

Az elnevezés a *vigyáz* 'virrasztva őrködik' (TESz.) ige folyamatos melléknévi igenévi alakjából morfológiai szerkesztés eredményeként jött létre. A terület egy halomszerű magaslat, mely valószínűleg őrhalom lehetett, a név tehát a hely funkciójára utalhatott.

Villogó 'csatorna Kisújszállás K-i határában' 1984: *Villogó* (kéziratos t.). **Villogó-csatorna** néven is ismerték.

A név a *Villogó-csatorna* helynévből alakult ki a második névrész ellipszisével.

Villogó-csatorna 'csatorna Kisújszállás K-i határában' 1980: *Villogó-csatorna* (FÖLDI 1980: 25). **Villogó** néven is ismerték.

A név a *villog* 'ragyog, szikrázik' (TESz.) ige képzett alakjának és a *csatorna* 'vízvezető árok' (TESz.) köznévnél az összetételével szintagmatikus szerkesztés eredményeként jött létre. Az elnevezés a csatorna tulajdonosságára, a napsugarak vízen való fényjátékára, villogására utal.

V. Szakirodalom

- BAGI GÁBOR (2007): *A Nagykunság a XIII-XVI. században*. Karcag, Barbaricum Könyvműhely. 74, 82-83.
- BARTHA JÚLIA (2002): *A Kunság népi kultúrájának keleti elemei*. Debrecen. 52.
- BOGNÁR ANDRÁS szerk. (1978): *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. (I. Jászkunság)*. Kecskemét-Szolnok.
- BOGNÁR ANDRÁS szerk. (1979): *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. (II. Külső-Szolnok)*. Kecskemét-Szolnok. 55-59.
- CsángSz. = YRJÖ WICHMANN (1936): *Wörterbuch des ungarischen Moldauer Nordcsángó- und des Hétfaluer Csángódialektes*. Helsinki, Suomalais-Ugrilainen Seura. 37.
- Éksz.2 = PUSZTAI FERENC főszerk. (2003): *Magyar értelmező kéziszótár*. Második, átdolgozott kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ÉrtSz. = BÁRCZI GÉZA-ORSZÁG LÁSZLÓ főszerk. (1959-1962): *A magyar nyelv értelmező szótára*. I-VII. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- EtSz = GOMBOCZ ZOLTÁN- MELICH JÁNOS (1914-1944): *Magyar etymológiai szótár*. I-II. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- FNSz.4 = KISS LAJOS (1988): *Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II*. Negyedik, bővített és javított kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- FÖLDI ERVIN szerk. (1980): *Magyarország földrajzinév-tára II. (Solnok megye)*. Budapest.
- GYÁRFÁS ISTVÁN (1883): *A Jász-kunok története*. III. Solnok. 152.
- GYÓNI MÁTYÁS (1938): Kalizok, kazárok, kabarok, magyarok. *Magyar Nyelv* 34: 159-168.
- GYÓNI MÁTYÁS (1943): A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei. In: MORAVCSIK GYULA szerk.: *Magyar-görög tanulmányok*. Budapest. 132-33.
- GYÖRFFY ISTVÁN (1921): Kúnhalmok és telephelyek a karczagi határban. *Föld és ember (1921-22)*: 59-62.
- GYÖRFFY ISTVÁN (1984): *Nagykunsági Krónika*. Újra kiadás. Karcag. 1984. 69.
- HAJDÚ-MOHAROS JÓZSEF (2000): *Magyar településtár*. Budapest, Kárpát-Pannon Kiadó. 395-6.
- HOFFMANN ISTVÁN (1993): *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen.

- HOFFMANN ISTVÁN (2003): *Magyar helynévkutatás 1958-2002*. Debrecen.
- INCZEFI GÉZA (1964): A földrajzi nevek átvitelének néhány kérdése. *Magyar Nyelv* 60: 84-85.
- INCZEFI GÉZA (1970): *Földrajzi nevek névtudományi vizsgálata*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 148.
- KISZELY RÓBERT (1901): Helységnevek. *Magyar Nyelvőr* 30: 249-51.
- KOVÁCS JÓZSEF (2001): A kun nyelv kisújszállási emlékei. In: DR. DUCZA LAJOS-ARI GÉZA-BOCSKAI ILDIKÓ-DR. KISS KÁLMÁNNÉ-KOCSISNÉ MONOKI JULIANNA-TOLDI ATTILA szerk.: *Kisújszállási millenniumi nagykun kalendárium a 2001-es évre*. Kisújszállás. 193-194.
- LŐRINCZ KÁROLY (1873): Tájszók. *Magyar Nyelvőr* 2: 325-328.
- MELICH JÁNOS (1903): *Szláv jövevényszavaink*. I. Budapest. 115.
- MELICH JÁNOS (1957): Az Anonymus-féle „Usque ad rivulum Turmas”. In: PAIS DEZSŐ szerk.: *Dolgozatok I. Nyelvtudományi Értekezések* 11. sz. Budapest, Akadémiai Kiadó. 32-62.
- M. KISS LAJOS (1917): Kisújszállási határrészek nevei és tájszók. *Magyar Nyelv* 13: 92.
- M. KISS LAJOS (1918): Népnyelv. Kisújszállási tájszók. *Magyar Nyelv* 14: 211-14.
- MÉSZÁROS KÁLMÁN (1913): Helynevek. *Magyar Nyelvőr* 42: 95.
- MOKÁNY SÁNDOR (1980): Magyar szófejtések. *Nyelvtudományi Értekezések* 105: 52-54.
- MTSz. = SZINNYEI JÓZSEF szerk. (1893-1901): *Magyar tájszótár*. I-II. Budapest, Hornyánszki.
- NAGY PIROSKA (1965): *Kenderes földrajzi nevei*. Debrecen.
- OLTYÁN SÁNDOR (1920): Helynévmagyarázatok. *Magyar Nyelvőr* 49: 90.
- RÁSONYI LÁSZLÓ (1956): Mit mondanak Szolnok megye földrajzi nevei?. *Jászkunság* 1956: 75-80.
- R. NAGY LÁSZLÓ (1923-27): *Nyelvtudományi Közlemények* 66: 124-137.
- SÜTŐ JÓZSEF (1948): Kalapár. *Magyar Nyelv* 44: 65-66.
- SZABÓ DÉNES (1970): A régi birtokjog egy emléke helyneveinkben. In: Kázmér Miklós-Végh József szerk.: *Névtudományi előadások. (II. Névtudományi Konferencia Budapest 1969)*. Nyelvtudományi Értekezések 70. sz. Budapest,

Akadémiai Kiadó. 111-116.

SZABÓ ISTVÁN (1872): Helynevek Kisújszálláson (Nagy-Kunság). *Magyar Nyelvőr* 1: 230.

SZATHMÁRI ISTVÁN (2008): Miről vallanak a földrajzi nevek?. *Névtani Értesítő* 30: 213-15.

TESz. = BENKŐ LORÁND főszerk. (1967-1984): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*. I-IV. Budapest, Akadémiai Kiadó.

TÓTH ALBERT (1986): A város természeti viszonyai. In: DR. SZABÓ LÁSZLÓ szerk.: *Kisújszállás város története*. I. Kisújszállás. 7-96.

UGRON ZOLTÁN (1915): Helynevek. *Magyar Nyelvőr* 44: 86.

ÚMTSz. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk. (1979-): *Új magyar tájszótár*. I. Budapest, Akadémiai Kiadó.

UY PÉTER (2000): Zádor és Ágota (Ágota a debreczeni útban, felette érdekes kun história Szent László király idejéből). Újra kiadás. Karcag.

VIRÁGH RÓZSA (1931): *Magyar helységnevek eredete (A magyar helynév-kutatás eredményei)*. Szeged. 87.

ZSOLDOS EMESE (1968): *Kisújszállás földrajzi nevei*. Debrecen.

Térképek:

Első katonai felmérés térképe (1782-85).

DR. DUCZA LAJOS (1984): *Kisújszállás rendezett tanácsú város külhatár elnevezései 1900-1945 között*. Kéziratos térkép.

LÁNYI SÁMUEL (1845): Tisza-térképe. In: SUGÁR ISTVÁN: *A Közép-Tiszavidék két kéziratos térképe*.

LIETZNER KERESZTELŐ JÁNOS-SÁNDOR JÓZSEF (1790): Közép-Tisza térképe. In: SUGÁR ISTVÁN: *A Közép-Tiszavidék két kéziratos térképe*.

Második katonai felmérés térképe (1819-1869).

Kataszteri térképek: 1768, 1777, 1789, 1794, 1820, 1850, 1851, 1852, 1852, 1924, 2003, 2009.

Térképek forrása: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár gyűjteménye:

Jelzeteik: T. 12., T. 65., T. 66., T. 67., T. 85., T. 88., T. 99., T. 123, T. 146., T. 151., T. 152. T. 153., T. 154.

VI. Köszönetnyilvánítás

Mindenekelőtt szeretném megköszönni Dr. Rácz Anita egyetemi adjunktusnak, hogy konzulensként segítséget nyújtott a szakdolgozat elkészítéséhez.

Megköszönöm Dr. Ducza Lajos helytörténésznek a téma kutatása során nyújtott segítségét.

VII. Nyilatkozat

Alulírott **Zaharán-Lapikás Réka**, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatója ezennel büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom és aláírással igazolom, hogy **Kisújszállás határneveinek nyelvi elemzése** című szakdolgozatom saját, önálló munkám; az abban hivatkozott nyomtatott és elektronikus szakirodalom felhasználása a szerzői jogok nemzetközi szabályainak megfelelően készült.

Tudomásul veszem, hogy szakdolgozat esetén plágiumnak számít:

- szó szerinti idézet közlése idézőjel és hivatkozás megjelölése nélkül;
- tartalmi idézet hivatkozás megjelölése nélkül;
- más szerző publikált gondolatainak saját gondolatként való feltüntetése.

Alulírott kijelentem, hogy a plágium fogalmát megismertem. Tudomásul veszem, hogy plágium esetén szakdolgozatom visszautasításra kerül.

Debrecen, 2010. április 30.

.....

aláírás

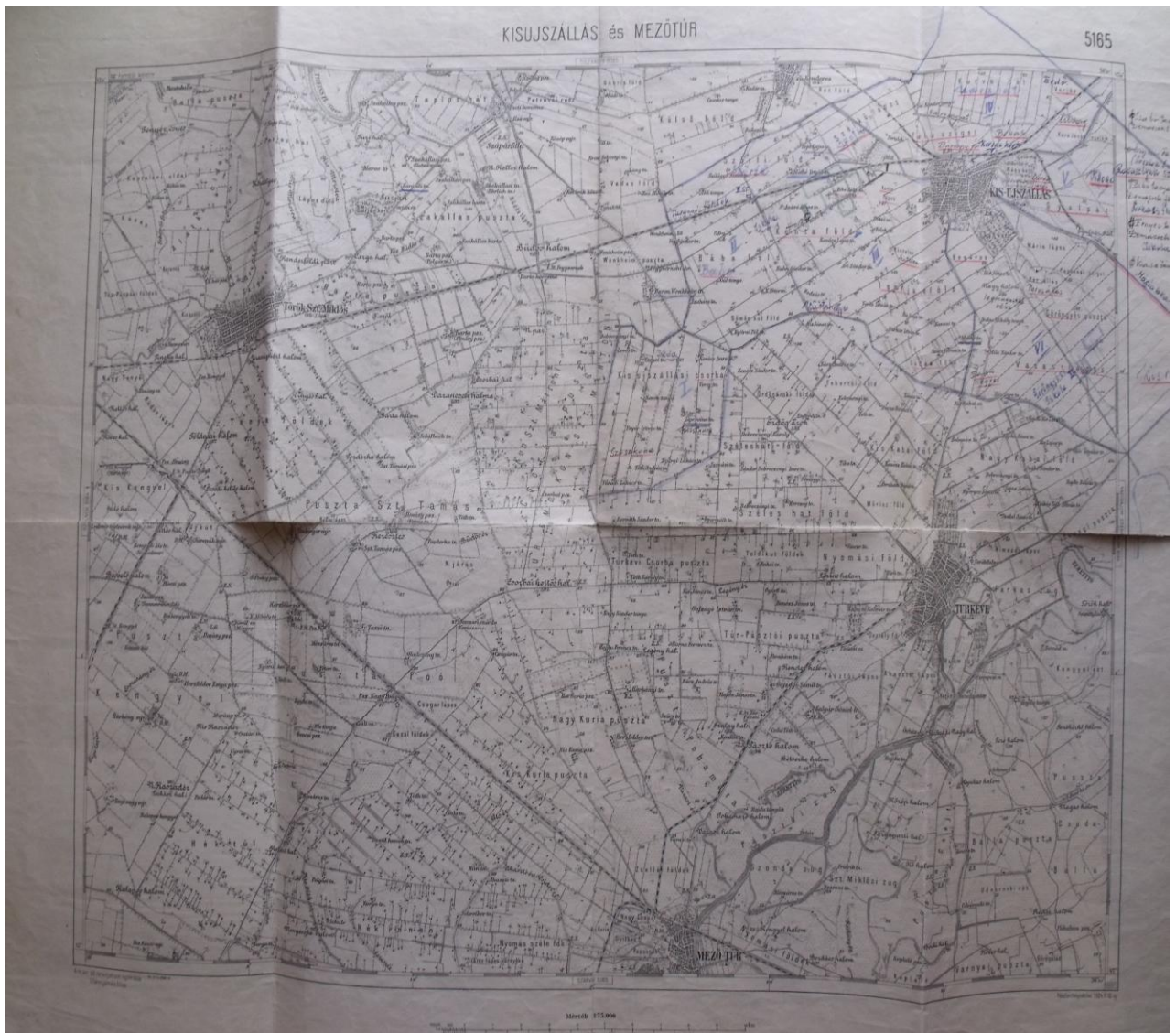
VIII. Melléklet

1. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár: T. 88.

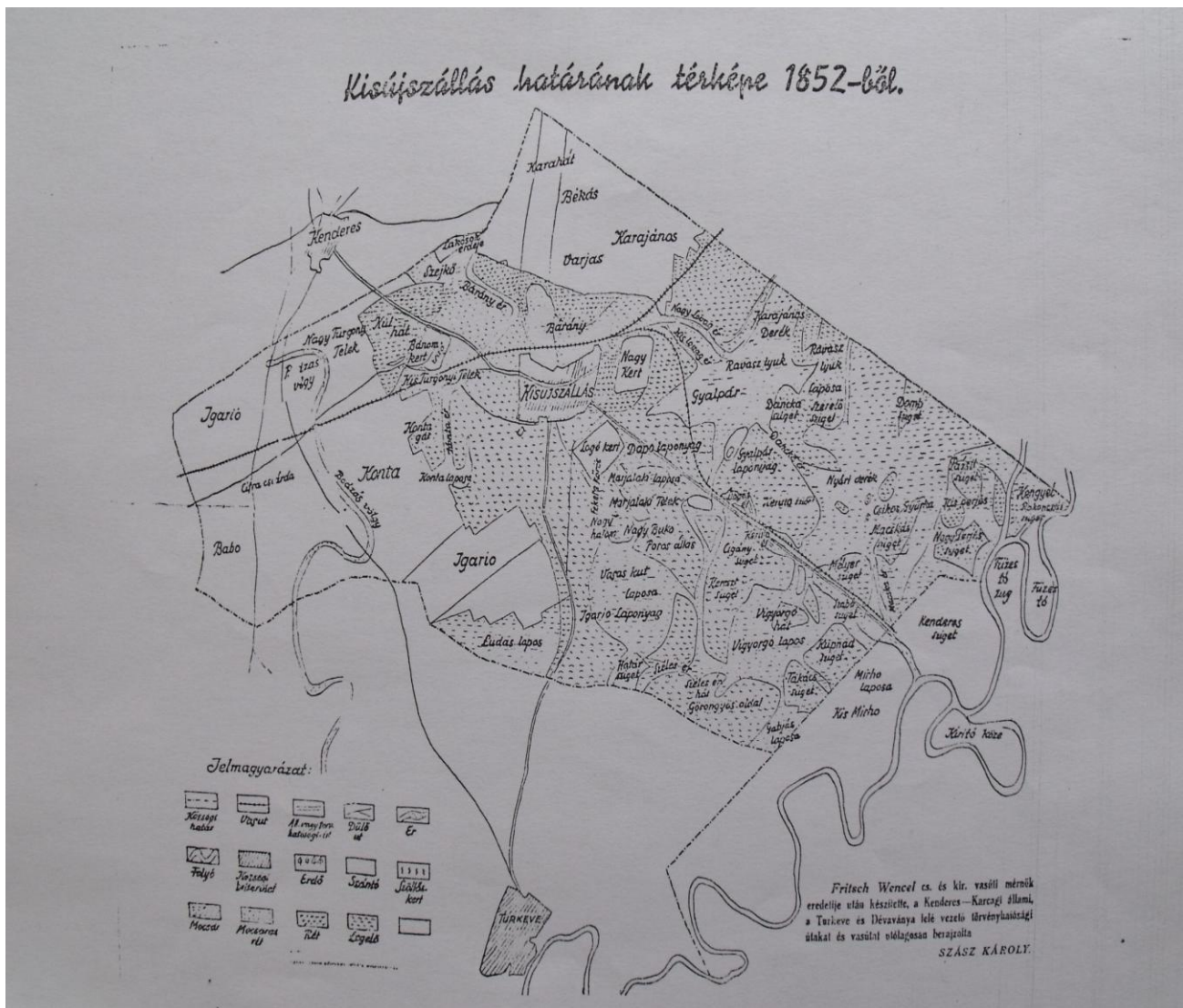

4. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár: T.151.

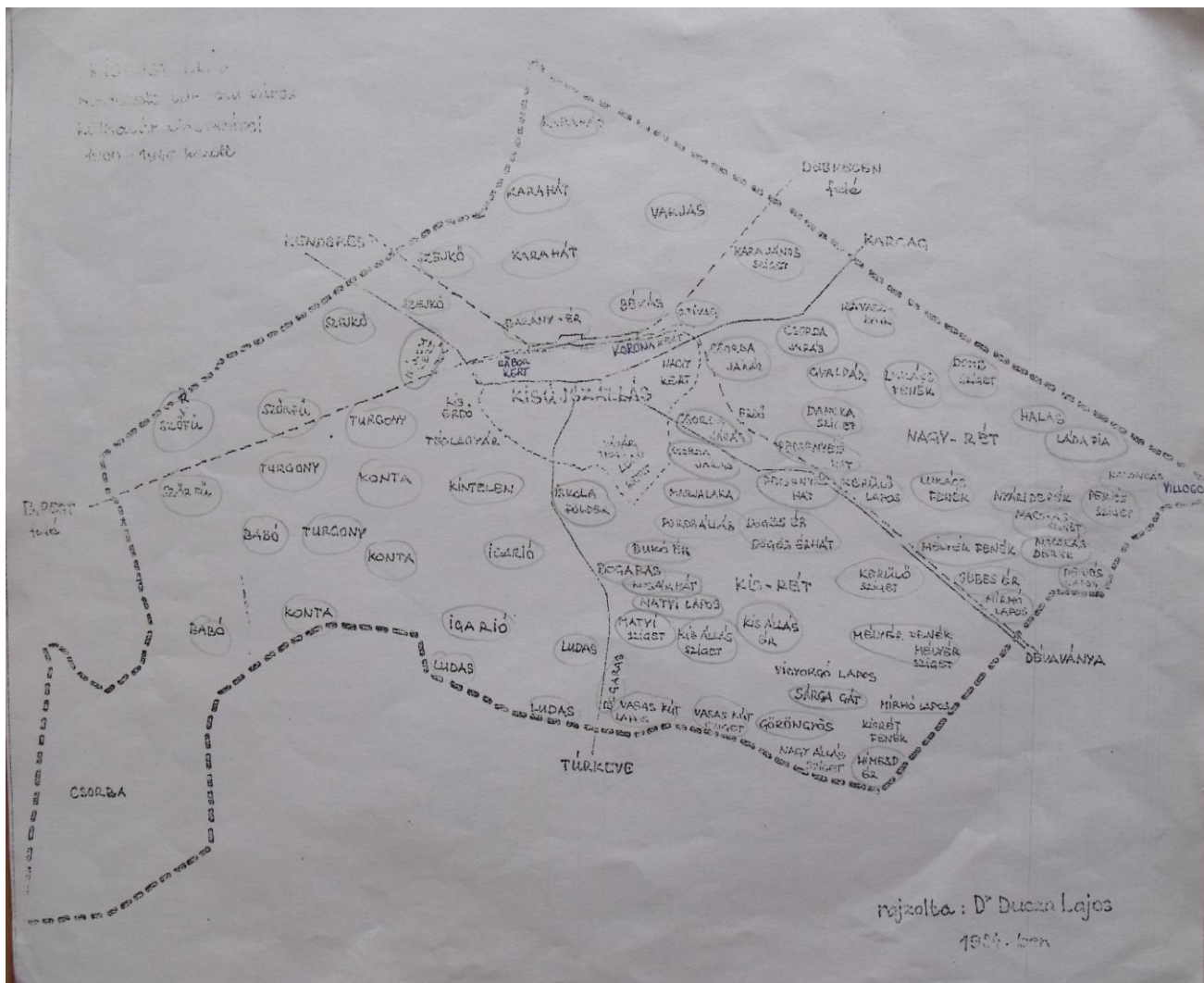

6. Kisújszállás és Mezőtúr 1924-es kataszteri térképe

Kisújszállás határának térképe 1852-ből.

7. Kisújszállás határának 1852-es térképe

8. Dr. Ducza Lajos 1984-es kéziratós térképe